סדר התפלות ו' - תפלות ראש השנה - תמלול

סיכום השיעור

סיכום פון שיעור אויף דעם רמב"ם'ס סדר התפלות — נוסח תפילות ראש השנה

א. הוספות פון עשרת ימי תשובה אין שמונה עשרה

דער רמב"ם'ס לשון: "נהגו רוב העם"

דער רמב"ם באנוצט דעם לשון "נהגו רוב העם" ווען די הוספות אין שמונה עשרה פאר עשרת ימי תשובה — דאס שטאמט מן הגאונים.

פשט: דאס איז א מנהג, נישט א דין דאורייתא אדער דרבנן, נאר א מנהג וואס רוב כלל ישראל פירט זיך.

חידושים:

- **דער רמב"ם'ס פרעציזע סיסטעם פון קאטעגאריעס פון מנהגים אין הלכות תפילה:** (1) **"נהגו העם"** / **"כל העם"** — מנהג כל ישראל (כמעט מחייב); (2) **"נהגו רוב העם"** — רוב אידן טוען אזוי; (3) **"יש נוהגים ויש נוהגים"** — מחלוקת המנהגים; (4) **"נהגוני"** / **"מנהג רבותי"** — מנהג פון זיינע רבותים; (5) **"נהגו מקצת"** — נאר א מיעוט (ווי למשל פרשת שירת הים).

- **וואס "רוב העם" מיינט:** דער רמב"ם האט זיך באזירט אויף **ספרי המנהגים און סידורים** וואס ער האט געלערנט, נישט א סאציאלאגישע אבזערוואציאן. ער האט אבער געוואוסט וואס מ'טוט אין אנדערע פלעצער — ער ברענגט יא "מנהג אורח אדום" (אייראפע) לעבן ספרדישע מנהגים. "רוב העם" מיינט רוב **פון די וואס דאווענען כהלכה** — דער רמב"ם האט נישט אריינגענומען מנהגי עם הארצות אדער נעגלעקטעד מנהגים.

- **דער רמב"ם'ס שטייגער מיט מנהגים:** ווען דער רמב"ם ברענגט א מנהג — אפילו ווען ער זאגט נישט "מנהג רוב ישראל" — איז דאס אלץ א **הסכמה** אז ס'איז לעגיטים. מיט דעם לשון "רוב העם" גיט ער א **רמז** אז אזוי קומט עס, אבער ער גיט אויך א **וועג ארויס** — ער זאגט נישט "מצוות חכמים", נאר ער מיינט צו זאגן "ביי אונז פירט מען זיך נישט [אזוי]". ער ברענגט אמאל מנהגים וואס ער הייסט **נישט גוט** (ווי אין הלכות חלה: "ראיתי מנהגים משונים, לא ראוי לעשות כזה"; אדער ברכות ההודאה פון צופרי — "הנותן" — ער זאגט מ'טוט אזוי אבער ס'טויג נישט).

[דיגרעסיע: דער רמב"ם וועגן פיוטים]

דער רמב"ם ברענגט נישט קיין פיוטים אין זיין סדר התפלות. ער האט תשובות געשריבן וואו ער איז מתנגד צו פיוטים.

חידושים:

- **צוויי טענות קעגן פיוטים:** (1) **תוכן:** אסאך פיוטים זאגן שטותים על הקב"ה וואס איז גארנישט אמת; (2) **פארם:** מ'דארף נאר זאגן וואס חכמים האבן מתקן געווען — מ'פעלט נישט אויס מער.

- **חכמי ספרד קעגן פיוטים:** דער **אבן עזרא** האט אויך נישט געהאלטן דערפון. אבער דער אבן עזרא איז **נישט** געווען קעגן פיוטים בכלל — ער האט אליין געמאכט פיוטים! ער איז געווען קעגן **רבי אלעזר הקליר'ס** פיוטים ספעציפיש, ווייל ער האט געהאלטן אז ער שרייבט נישט גוט, און אז נוסח התפלה דארף זיין אין **לשון מקרא**, א קלארע לשון.

- **פראקטישער פונקט:** אפילו אויב די פיוטים זענען אן זיך נישט "לשון אילג", ווען דער **עולם** זאגט עס **בלשון אילג** — ווייל זיי זענען נישט באקוועם מיט די ווערטער, כאפן נישט וואס דארט שטייט, אויסער ווען ס'איז א גראם אדער אלף-בית — דאן ווערט עס א פראבלעם, ווייל מ'רייסט אונטער די **יסוד פון תפילה** אז מ'זאל נישט רעדן בלשון אילג.

- **[דיגרעסיע: נייע פיוטים]** דער **חתם סופר** האט געמאכט נייע פיוטים. דער **זיידע ר' הערשעלע** האט געזאגט ער וואלט געוואלט מאכן א נייע פיוט אויף ראש השנה — ער קען קבלה, ער קען גוט שרייבן — נאר איין זאך קען ער נישט: **מאכן אז ס'זאל אריינגיין אין די מחזור.**

שיר המעלות ממעמקים / אבינו מלכנו

דער רמב"ם דערמאנט **נישט** "שיר המעלות ממעמקים" — דאס איז א **מנהג פון די אחרונים**. אויך **אבינו מלכנו** איז שפעטערדיגע זאכן.

הלכתישע יסוד פון די הוספות

חידוש:

- **קשיא:** פארוואס האט מען מתקן געווען די הוספות אין די **ערשטע דריי** און **לעצטע דריי** ברכות, ווען דאך די כלל איז אז מ'טאר **נישט מוסיף זיין** דארט? מ'וואלט עס געקענט מתקן זיין ביי **שומע תפילה** אדער אן אנדער פאסיגן פלאץ.

- **תירוץ (פון ראשונים):** ס'פאסט יא דא אינהאלטלעך. דער למדנ'ישער תירוץ איז אז **דער ציבור מעג יא** מוסיף זיין; ווען מ'זאגט "נישט מוסיף זיין" מיינט מען אז א **יחיד** זאל נישט מוסיף זיין. דער **רמ"א** דערמאנט אויך אז מ'מעג מוסיף זיין.

די ספעציפישע הוספות

ערשטע ברכה (מגן אברהם)

דער רמב"ם'ס נוסח: מ'לייגט צו "זכרנו לחיים, מלך חפץ בחיים, וכתבנו בספר חיים, למענך אלקים חיים", און דערנאך פירט מען אויס: "מלך רחמן המושיע והמגן, ברוך אתה ה' מגן אברהם".

פשט: דאס גייט אויף דעם מדרש אז אין עשרת ימי תשובה קען מען נאך טוישן — א מענטש איז **מחצה זכאי ומחצה חייב** (ווי דער רמב"ם זאגט אין הלכות תשובה), און ער קען מכריע זיין. די תפילה אליין קען זיין דאס וואס וועגט איבער.

חידוש: "זכרנו" פאסט צו דער נוסח פון די ברכה — **"וזוכר חסדי אבות"** — סאו "זכרנו" איז א הוספה וואס שליסט זיך אן צום תוכן פון די ברכה.

צווייטע ברכה (מחיה המתים)

דער רמב"ם'ס נוסח: מ'לייגט צו "מי כמוך אב הרחמים, זוכר יצוריו ברחמים לחיים" (אדער "לחיים ברחמים"). דערנאך: "ונאמן אתה להחיות מתים".

חידוש וועגן דער סטרוקטור: ביי די אנדערע הוספות איז דא א סברא אז דאס איז ווי א **הקדמה צו די חתימה**. אבער ביי "מי כמוך" איז דאס אנדערש — ווייל דער שטיקל פארדעם איז דאך "מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך", סאו "מי כמוך אב הרחמים" איז א **הוספה צום גוף פון די נוסח התפילה** (נישט נאר א הקדמה צו די חתימה).

אכצנטע ברכה (מודים)

דער רמב"ם'ס נוסח: מ'לייגט צו "זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה, כבוש כעסך, וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך, ברוך אתה ה' הטוב שמך ולך נאה להודות".

חידוש: דער רמב"ם שטעלט "זכור רחמיך" גלייך פאר "הטוב שמך ולך נאה להודות", אבער אונזער מנהג איז עס צו זאגן אביסל פריער אין דער ברכה. אויף ראש השנה זאגט מען עס נאר ביי חזרת הש"ץ, נישט ביי שטילע שמונה עשרה. אין אנדערע מנהגים איז עס פארקערט.

לעצטע ברכה (שים שלום)

דער רמב"ם'ס נוסח: מ'לייגט צו "ובספר חיים ברכה ושלום וזכר טוב נפקד ונזכר לפניך אנו וכל עמך בית ישראל לחיים ולשלום" — און מען ענדיגט "ברוך אתה ה' העושה השלום".

חידוש — סברא פאר די פלאצירונג: יעדע הוספה איז אנגעכאפט אין א שטיקל וואס שטייט שוין אין דער ברכה — "זכרנו" קאנעקט זיך צו "וזוכר חסדי אבות" אין ברכה ראשונה; "מי כמוך" קאנעקט זיך צו "מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך" אין ברכה שניה; "ובספר חיים" איז א המשך צו "לטוב בעיניך לברך את עמך ישראל." דאס איז דער כלל פון **"הקדמה ולחתימה"** — מען לייגט צו נאענט צו דער חתימה, מיט א שייכות צו דעם נוסח וואס שטייט שוין.

תפילת נעילה — חתמנו

ביי תפילת נעילה פון יום כיפור זאגט מען "חתמנו" אנשטאט "זכרנו", און "חתמנו בספר" אנשטאט "וכתוב".

פשט: ווייל דער דין פון בינונים ווערט נישט מכריע ביז נעילה פון יום כיפור, פאסט עס אז מען זאגט "חתמנו" (חתימה) אנשטאט "זכרנו" (זכירה/כתיבה).

פארוואס דערמאנט דער רמב"ם נישט "המלך המשפט"

חידוש: ווייל ער האט עס שוין דערמאנט אין הלכות תפילה ביי תפילת חול. דא רעדט ער נאר וועגן יום טוב'דיגע תפילה. ביי "הקל הקדוש" האט ער יא דערמאנט דעם פסוק "ונקדש ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה", אבער ביי "המלך המשפט" האט ער נישט געהאט א פסוק צוצולייגן, דערפאר האט ער עס נאר געזאגט אין הלכות תפילה.

מנהג פלעצער וואס לייגן נישט צו

דער רמב"ם זאגט: "כל התוספות האלו מנהג מקומות, יש מקומות שנהגו שלא להוסיף דבר."

חידוש: דער לשון **"שנהגו שלא להוסיף"** (נישט סתם "לא נהגו") מיינט אז עס איז א **באוואוסטע, אקטיווע מנהג** נישט צוצולייגן — נישט סתם א חסרון פון מנהג. דאס איז לכאורה ווייל די הוספות שטייען נישט אין דער גמרא, און עס איז א שפעטערדיגע תקנה. אויך שפילט אריין דער ענין פון נישט מוסיף זיין אין שלש ראשונות ואחרונות.

כללי'ע נקודה וועגן "סידור רמב"ם"

חידוש: צו צוזאמענשטעלן א סידור לויט דעם רמב"ם דארף מען זיין א גרויסער בקי אין אלע חלקים פון משנה תורה, ווייל דער רמב"ם חזר'ט נישט איבער זאכן וואס ער האט שוין געזאגט אנדערשוואו. למשל: נוסח קידוש שטייט אין הלכות שבת, נוסח ברכת המזון שטייט דא, נוסח "יעלה ויבוא" שטייט אין אן אנדער פלאץ. **דער רמב"ם האט נישט געוואלט מאכן א מחזור — עס איז הלכה, אינסטראקציעס פאר דעם וואס מאכט א מחזור, נישט דער מחזור אליין.** ער ציטירט דעם רמב"ם'ס אייגענעם שפראך אז "שאין דברי תורה" זענען נישט א "רעסיפי בוך" — עס איז תורה וואס מען דארף לערנען.

ב. ברכה שלישית (קדושת השם) — "ובכן תן פחדך" אויף ראש השנה/יום כיפור

דער נוסח פון "ובכן"

דער רמב"ם'ס נוסח: "ובכן תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך, ואימתך על כל מה שבראת... ויראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים"; "ובכן תן כבוד לעמך, תהלה ליראיך, ותקוה טובה לדורשיך... וצמיחת קרן לדוד עבדך, ועריכת נר לבן ישי משיחך, במהרה בימינו"; "ובכן צדיקים יראו וישמחו, וישרים יעלוזו, וחסידים ברנה יגילו, ועולתה תקפץ פיה, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ." דערנאך: "ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה", און חותם "ברוך אתה ה' המלך הקדוש".

פשט: מען בעט אז הקב"ה זאל אנפירן מיט יראה, מכבד זיין זיין פאלק, און אז צדיקים זאלן זיך פרייען ורשעות זאל פארשווינדן.

חידושים:

- **ווען זאגט מען דעם נוסח:** ס'איז א פארשפרייטע מנהג צו זאגן עס אלע פיר תפילות פון ראש השנה. מקצתם זאגן עס אויך אלע פינף תפילות פון יום כיפור. ס'איז אפילו דא א מנהג צו זאגן עס אלע עשרת ימי תשובה, כאטש דער רמב"ם ברענגט דאס נישט דא.

- **חילוק צווישן "אז" און "בחיינו" ביי "צדיקים יראו וישמחו":** דער רמב"ם'ס נוסח זאגט **"אז"** (= דעמאלט, אין יענער צייט), וואס מיינט קלאר אז עס רעדט וועגן דער צוקונפט, דער גאולה. אבער אויב מען זאגט **"בחיינו צדיקים יראו וישמחו"** (ווי אנדערע נוסחאות), איז עס נישט דווקא תלוי אין דער גרויסער גאולה — עס קען מיינען אז אפילו יעצט, אין אונזער לעבן, ווען ס'איז דא א מצב פון "כבוד לעמך", זאלן צדיקים זיך פרייען. "בחיינו" מאכט עס מער אקטועל און נישט נאר עסכאטאלאגיש.

- **"עולתה תקפץ פיה":** דאס מיינט "עוולה" (אומרעכט), די חפצא פון עוולה. אפילו ישרים און חסידים האבן א שטיקל עוולה — "עוולתם אזרוע" — און "ועולתה תקפץ פיה" מיינט אז אויך דאס זאל מעלה ווערן.

- **"ממשלת זדון" / "מלכות עליזה":** דער רמב"ם'ס נוסח זאגט **"מלכות עליזה"** (אנשטאט "מלכות הרשעה"), וואס איז א רמז אויף רומי. פארשידענע פייטנים נוצן פארשידענע לשונות — "מלכות הרשעה", "מלכות עליזה", "מלכות עקשן" — אלע מיינען דאס זעלבע: די פרעמדע מלכות וואס דריקט אונטער אידן. [דיגרעסיע: עס ווערט געמאכט א וויץ אז "עליזה" איז א רמז אויף שאנז עליזע אין פאריז.]

- **פארגלייך מיט נוסח קדושה:** דער "ובכן תן פחדך" נוסח איז זייער ענליך צום נוסח פון קדושה (ווי "ויעשו כולם אגודה אחת"). דער חילוק איז אז אין קדושה בעט מען אז די באשעפענישן זאלן **אליין** אננעמען מלכות שמים ("רישא דלתתא"), און דא בעט מען אז דער אייבערשטער זאל **געבן** זיין מלכות פון אויבן ("תן פחדך"). אבער ביידע גייען אויף דער זעלבער ענין.

- **חידוש אז ברכה שלישית באקומט א הרחבה:** געווענליך טוישט מען נאר די ברכה אמצעית פאר שבת און יום טוב, און די ערשטע דריי און לעצטע דריי בלייבן אומגעטוישט. ראש השנה איז א חידוש אז מען לייגט צו א גרויסע לאנגע חתיכה אין ברכה שלישית. **פארענטפערונג:** מען לייגט יעדן טאג צו אין ברכה שלישית ביי "ובא לציון" א "פתיחה קדושה" וכדומה. אבער דער צוגאב דא האט צו טון מיט דעם טויש צו "המלך הקדוש" — איינמאל מען האט צוגעלייגט "ויגבה ה' צבאות במשפט" (וואס דער רמב"ם זאגט מען א גאנצע וואך פון עשרת ימי תשובה), האט מען שוין געמאכט א פלאץ צו רעדן וועגן ענינים פון ראש השנה. אבער די אלע שטיקלעך "ובכן" זאגט מען נאר ראש השנה (און אפשר יום כיפור), נישט א גאנצע וואך.

- **פסוקים וואס אונזער נוסח זאגט נישט:** דער רמ"א ברענגט דעם פסוק "ונגד זקניו כבוד" (ישעיה כ"ד:כ"ג). אויך דער פסוק "ה' אלקינו ימלוך לעולם ועד" — אונזער נוסח זאגט נישט דעם, נאר "ה' ימלוך לעולם".

ג. ברכה אמצעית פון ראש השנה (ערבית, שחרית, מנחה) — "אתה בחרתנו"

דער נוסח

דער רמב"ם'ס נוסח: "אתה בחרתנו מכל העמים ורצית בנו מכל הלשונות, קדשתנו במצוותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת... ותתן לנו ה' אלקינו את יום טוב מקרא קודש

הזה את יום הזכרון הזה, זכרון תרועה באהבה, זכר ליציאת מצרים." נאכדעם קומט "יעלה ויבוא", דערנאך "אלקינו ואלקי אבותינו מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך. וידע כל פועל כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה." ענדיגט מיט "קדשנו במצוותיך... דברך אמת וקיים לעד. ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון."

פשט: די ברכה אמצעית הייבט אן ענליך צו שבת/יום טוב מיט דאנקען פאר בחירת ישראל, דערמאנט דעם יום טוב, בעט פאר גילוי מלכות ה', און חותם מיט "מקדש ישראל ויום הזכרון".

חידושים:

- **"ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת":** דורך געבן די תורה האט דער אייבערשטער גערופן אויף אונז זיין נאמען — "אלקי ישראל" וכו'.

- **קשיא — פארוואס צוויי מאל "את":** "את יום טוב מקרא קודש הזה, את יום הזכרון הזה" — פארוואס שטייט צוויי מאל "את"? בלייבט אן אפענע קשיא.

- **"זכרון תרועה" ענליך צו "זמן חירותנו":** "זכרון תרועה" איז דער מקביל (פאראלעל) פון "זמן חירותנו" ביי פסח אדער "זמן מתן תורתנו" ביי שבועות — דאס איז דער ספעציפישער נאמען פון ראש השנה. מען זאגט "זכרון תרועה" ווען ס'איז שבת, אדער "יום הזכרון".

- **דריי פאראלעלע בקשות, דריי פאראלעלע תשובות:** "מלוך על כל העולם / והנשא על כל הארץ / והופע בהדר גאון עוזך" — אלע דריי מיינען אז דער אייבערשטער זאל מגלה זיין זיין מלכות, שיינקייט, טייערקייט. פאראלעל דערצו: "וידע כל פועל / ויבין כל יצור / ויאמר כל אשר נשמה באפו" — אלע דריי מיינען אז אלע באשעפענישן זאלן מודה זיין אין מלכות שמים.

- **"דברך אמת וקיים לעד" — מערערע פירושים:**

- **קשיא:** וואס מיינט "דברך" דא ספעציפיש? ס'איז אומקלאר אויף וועלכע "דברים" מען רעדט.

- **רש"י'ס פירוש:** רש"י פארבינדט עס מיט "לעולם ה' דברך נצב בשמים" (תהלים קי"ט:פ"ט) — דאס מיינט דעם דין פון ראש השנה. דער אייבערשטער האט גע'משפט'ט אדם הראשון, און דורך דעם ענין איז ער דן אלע דורות, און זיי זענען יוצא בדימוס (פרייגעשפראכן). **קשיא אויף רש"י:** ס'פעלט דער גאנצער הקשר — אין דער ברכה איז נישט דערמאנט דין פון ראש השנה, ווי קומט עס אריין? **תירוץ:** אפשר איז דוקא דער ענין אז מען דערמאנט דעם דין פון ראש השנה נאר ברמז, ווייל אין דער אנהייב תפילה זאגט מען נישט קלאר אז דער אייבערשטער איז היינט דן — דאס קומט ערשט אין מלכיות זכרונות שופרות.

- **פירוש על פי חסידות (בעל שם טוב):** "דבר ה'" מיינט די בריאה — דער אייבערשטער'ס ווארט וואס האלט אויף די וועלט איז אמת וקיים.

- **פירוש פארבונדן מיט מלכות:** מען האט געבעטן "מלכותו ברצון משלה" — אז דער אייבערשטער זאל ווידער זיין מלך, און "דברך אמת וקיים לעד" מיינט אז זיין צוזאג צו אויסלייזן און ווידער זיין מלך איז אייביג אמת. **דער כל בו (געברענגט אין בית יוסף)** זאגט אז דער אייבערשטער האט צוגעזאגט אזויפיל זאכן, "ואין אנו גולי שתיקה לכולא, ואדרבא, המליכהו" — מען בעט ער זאל טאקע אזוי טון. דער צווייטער פשט מאכט מער סענס ווייל ס'איז מער פשוט פארבונדן מיט דער ברכה.

- **פארגלייך מיט ברכת ההפטרה:** ענליכע לשון קומט פאר אין ברכת ההפטרה: "נאמן אתה הוא ה' אלקינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך אחור לא ישוב ריקם, כי א-ל מלך נאמן ורחמן אתה". דארט רעדט מען פון הבטחות פון נביאים.

- **דער רמב"ם זאגט נישט פונקטליך דעם סוף פון "קדשנו במצוותיך":** ער זאגט נישט אויסדריקליך וויאזוי מען ענדיגט דעם "קדשנו במצוותיך" טייל (צ.ב.ש. "ושים חלקנו בתורתך" וכו'). ער גייט גלייך צום חתימה.

ד. מוסף ראש השנה — אנהייב

דער נוסח

דער רמב"ם'ס נוסח: נאך "המלך הקדוש" גייט מען צו "אתה בחרתנו" מיט "ומפני חטאינו גלינו מארצנו", און "ותתן לנו ה' אלקינו באהבה את יום הזכרון הזה את יום טוב מקרא קודש הזה", דערנאך "אלקינו ואלקי אבותינו מלוך על כל העולם כולו בכבודך".

פשט: מוסף ראש השנה הייבט אן ענליך צו די אנדערע תפילות מיט "אתה בחרתנו", אבער מיט דער צוגאב פון "ומפני חטאינו" ווי ביי יעדע מוסף, און דער סדר פון "את יום הזכרון" איז אנדערש ווי ביי אנדערע ימים טובים. ביז דא איז עס ענליך צו אלע ימים טובים, און דאן הייבט זיך אן דער נוסח פון מלכיות.

ה. מלכיות — דער נוסח

עלינו לשבח — דער אנהייב פון מלכיות

דער נוסח: "עלינו לשבח לאדון הכל, לתת גדולה ליוצר בראשית, שלא עשנו כגויי הארצות... שהם משתחוים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע... ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא."

פשט: מ'דאנקט דעם אייבערשטן אז מיר זענען נישט ווי די גוים וואס דינען עבודה זרה, און מיר קענען טון דאס ריכטיגע.

חידוש: יהושע בן נון איז דער מחבר פון "עלינו לשבח" (לויט חז"ל). דער נוסח גייט צוריק צו "יוצר בראשית" — "שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ" — און באטאנט אז זיין כסא הכבוד איז בשמים ממעל, און זיין שכינה איז בגבהי מרומים.

דער פסוק "וידעת היום והשבות אל לבבך" — ככתוב בתורתך

דער נוסח ברענגט דעם פסוק "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" מיט דער הקדמה "ככתוב בתורתך."

חידוש — פארוואס זאגט מען "ככתוב בתורתך"? דריי פירושים:

1. **לשון המקרא:** מ'וויל נוצן דעם שענעם לשון פון פסוק אנשטאט אייגענע ווערטער, אבער מ'וויל עס נישט סתם ארייינלייגן ווי א חלק פון דעם פיוט — דערפאר מאכט מען א הפסק מיט "ככתוב בתורתך."

2. **קיום המצוה:** "וידעת היום והשבות אל לבבך" איז א **חיוב** — א מצוה צו געדענקען אז ה' איז אלקים. מיט דעם וואס מ'זאגט עס אין דאווענען, איז מען מקיים די מצוה פון דער תורה. דער רמב"ם האט עס נישט אויסגערעכנט ווי א באזונדערע מצוה (ער רעכנט עס אריין אין דער מצוה פון "אנכי"), אבער מ'קען עס אנקוקן אין דעם וועג.

3. **חסידות'ישער פשט:** "ראשך ככרמל" — דער גאנצער תורה ווערט צוזאמגעפאסט אין שמע ישראל / וידעת היום.

"אוחילה לאל אחלה פניו" — שאלת רשות

דער נוסח: "אוחילה לאל אחלה פניו, אשאלה ממנו מענה לשון... אשר בקהל עם אשירה עוזך, אביעה רננות... ברוך אתה ה' למדני חוקיך."

פשט: דאס איז א הקדמה צו מלכיות, זכרונות, שופרות — א בקשה פאר די ריכטיגע ווערטער.

חידושים:

- **ווער זאגט עס?** ביי דעם רמב"ם זעט עס אויס אז "אוחילה" איז א חלק פון דעם **יחיד'ס** שמונה עשרה, נישט נאר פון דעם שליח ציבור'ס חזרה. ביי אונז (אשכנזים) איז דאס נאר א תוספת פון דעם שליח ציבור. דער רמב"ם אבער לייגט עס אריין אין דעם נוסח פון מלכיות זכרונות שופרות וואס **יעדער** זאגט. ס'ווערט פארגליכן צו "ה' שפתי תפתח" וואס יעדער איינער זאגט — עס איז נישט א פארמעלע "נטילת רשות" ווי ביי דעם שליח ציבור, נאר א פערזענליכע בקשה.

- **טייטש פון "אוחילה" vs. "אחלה":** "אוחילה" איז לשון "מייחל" — איך האף; "אחלה" איז לשון בקשה — איך בעט. "אשאלה ממנו מענה לשון" — איך בעט פון אים די ריכטיגע ווערטער. "אשר בקהל עם אשירה עוזך" — איך גיי ביידע טון: בעטן און שבח/הודאה. "אביעה רננות" — דאנקען און מרומם זיין אויף טובות וואס דער אייבערשטער האט שוין געגעבן.

- **"לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון" (משלי):** דער מענטש ברענגט זיין רגש און הכרת הטוב, און דער אייבערשטער גיט די ווערטער עס ארויסצוברענגען. דאס שטימט זייער גוט מיט "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך."

- **"ברוך אתה ה' למדני חוקיך":** וואס טוט דער פסוק דא? דער פשט: לערן מיר אויס וויאזוי צו דאווענען לויט דיינע חוקים. **אן אנדער פירוש:** ס'איז א מין **ברכת התורה** פאר די פסוקי מלכיות/זכרונות/שופרות וואס מ'גייט באלד זאגן. דאס איז באזונדערס פאסיג ווייל (ווי דער רמב"ם ברענגט שפעטער, און ווי ס'שטייט אין די משניות) ס'איז דא ספעציפישע הלכות וועגן וואסערע פסוקים מ'קען יא ברענגען און וואסערע נישט — ס'איז א שווערע זאך צו וויסן די ריכטיגע צען פסוקים. דער פסוק קומט פון "אשרי תמימי דרך" (תהלים קי"ט) וואס רעדט א גאנצע צייט וועגן תורה.

"על כן נקוה לך" — אלקינו קוה

נוסח: "על כן נקוה לך ה' אלקינו לראות מהרה בתפארת עוזך, להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון, לתקן עולם במלכות שדי..."

פשט: דאס איז א המשך פון עלינו — א תפילה/האפענונג אז עבודה זרה זאל אוועקגענומען ווערן און מלכות שמים זאל אויפגעשטעלט ווערן.

חידושים:

- **"לתקן" מיינט אויפשטעלן/פלאנירן:** נישט פאררעכטן, נאר אוועקשטעלן א נייע וועלט במלכות שדי.

- **דער מבנה איז למ"ד למ"ד למ"ד:** "להעביר גלולים... לתקן עולם... להפנות אליך..." — דאס איז אלץ א המשך אויף "נקוה לך" — וואס האפט מען? דריי זאכן.

- **קיין אויסהרג'ענען פון רשעים:** ס'שטייט **נישט** אז מ'זאל אויסהרג'ענען די רשעי ארץ. נאר מ'זאל אראפנעמען די גלולים און אלילים, אויפשטעלן מלכות שמים, און דעמאלטס "כל רשעי ארץ" זאלן **צוריקקומען** צו דעם אייבערשטן — "יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך."

פסוקי מלכיות

פשט: נאך דעם נוסח הייבט מען אן אויסצורעכענען פסוקים פון מלכיות, לויט דער משנה'ס כלל: פסוקים פון תורה, כתובים, און נביאים.

פסוקים פון תורה:

- **"ה' ימלוך לעולם ועד"**

- **"לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו"**

- **"ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל"**

חידושים:

- **טייטש פון "תרועת מלך בו" — מחלוקת:** (1) "תרועת מלך" מיינט כבוד המלך — פאר א קעניג בלאזט מען תרועות, דאס איז זיין קול און כבוד; (2) **רוב מפרשים:** "תרועת" איז מלשון **רעות/רעיה** — אהבת המלך, חברות מיט דעם מלך. ווייל אין דעם פסוק פון בלעם קומט נישט אריין קיין ענין פון בלאזן. "רעיה" ווי "רעיה המלך" — א חבר/געליבטער פון דעם קעניג.

- **"ותרועת מלך בו" פאסט אריין אין ראש השנה:** ווייל ס'שמייסט אויך תרועה — דאס פארבינדט מלכיות מיט שופרות.

- **"ויהי בישורון מלך":** דאס איז א קנין אויף די אידן — אזוי ווי מ'האט פריער געלערנט אין די תפלות פון יום טוב.

פסוקים פון כתובים (תהלים):

"דברי קדשך כתוב עלינו" — אלע פסוקים פון כתובים זענען פון **תהלים**: (1) "אמרו לה' המלוכה ומושל בגוים"; (2) "ה' מלך גאות לבש" — דער אויבערשטער האט אנגעטון בגדי מלכות, גאות און עוז זענען ענינים פון מלכות; (3) "ימלוך ה' לעולם אלקיך ציון לדור ודור הללויה"; (4) "שאו ראשיכם" וכו' — ווייל ווייטער שטייט "ויבוא מלך הכבוד".

באמערקונג וועגן נוסח: מען זאגט "נאמר" אויף די שטיקלעך, נישט "כתוב" — א קליינע נוסח-דיוק.

פסוקים פון נביאים:

"ועל ידי עבדיך הנביאים" — דריי פסוקים: (1) פון ישעיה: "כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים"; (2) "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה"; (3) "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

חידוש: דער רמב"ם אין הלכות שופר זאגט אז מען זאגט דריי פסוקים פון תורה, דריי פון תהלים, און דריי פון נביאים — אבער ביי כתובים האט מען נאר תהלים דערמאנט (פיר פסוקים), בעת ביי נביאים נעמט מען פון פארשידענע נביאים.

סיום מיט תורה — "שמע ישראל"

"ובשאר כתבי הקודש נאמר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" — מען הייבט אן מיט תורה און מען ענדיגט מיט תורה.

חידוש: דאס איז דער איינציגסטער פסוק וואו עס שטייט נישט דירעקט די ווארט "מלך". אבער "ה' אחד" מיינט אויך דעם ענין פון מלכות — אז ער איז דער איינציגסטער מלך, ער פירט די גאנצע וועלט. "אחד" איז גילוי כבוד מלכותו. ממילא איז עס דער זעלבער ענין ווי די אנדערע פסוקים וואו "מלך" שטייט בפירוש.

סיום ברכת מלכיות — צוריק צום נוסח פון קדושת היום

נאך די פסוקים גייט מען צוריק צום נוסח פון ראש השנה: "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" ביז "מחיש ישועה בקרוב ישועתנו", דערנאך "והנחילנו ה' אלקינו באהבה וברצון", און די חתימה: "ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון".

הסבר לפי הגמרא: לויט אונזער שיטה (די תנאים וואס מיר פאלגן) זאגט מען קדושת היום און מען איז מקדים מלכיות אים — דאס הייסט, מלכיות ווערט אריינגעשמייעט אין קדושת היום.

"היום הרת עולם"

נאך דער חתימה זאגט מען: "היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים" — היינט איז בריאת העולם, היינט שטעלט ער אלע באשעפענישן צום משפט. מען בעט: "אם כבנים אם כעבדים" — צוויי וועגן פון משפט. אויב כבנים — כרחם אב על בנים; אויב כעבדים — עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא לאור משפטנו קדוש.

פשט: דער אויבערשטער "האט נישט קיין טשויס" — מען בעט לכל הפחות איינע פון די צוויי.

חידוש: דאס שטיקל "היום הרת עולם" איז נישט קיין ברכה, עס איז עפעס באזונדערס — עס האט צו טון מיט די תקיעות. דא בלאזט מען, און נאכדעם זאגט מען "היום הרת עולם".

וועגן "תקיעתא דרב": די גמרא רופט די פתיחות פון מלכיות/זכרונות/שופרות "תקיעתא דרב" — פשטות איז אז רב (אדער דער שליח ציבור אין ישיבתו של רב) האט מחבר געווען די תפילות/פיוטים. מלכיות האט א לאנגע פתיחה, די אנדערע האבן א קורצערע.

ו. זכרונות — דער נוסח

הקדמה פון זכרונות: "אתה זוכר מעשה עולם"

דער נוסח: "אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם."

חידוש וועגן טייטש "זכרון": "געדענקען" מיינט נישט אז דער אייבערשטער האט נישט פארגעסן (ער איז נישט אלט געווארן). זכרון מיינט **מזכיר** — ער ברענגט עס ארויף אויפ'ן אויבערפלאך, ער איז מעורר, ער איז פוקד. אזוויי א גאנץ יאר איז דער אייבערשטער משפיע, אבער יעצט איז עס מיט אן ענין פון משפט, פון קוקן אויף אים. **"איך רעכן זיך מיט דיר"** — דאס איז א לשון וואס שטימט סיי אויף זכרון סיי אויף יום הדין.

"אין שכחה לפני כסא כבודך"

חידוש: "שכחה" מיינט נישט אז דער אייבערשטער פארגעסט נישט. שכחה איז א דאפלטע לשון מיט "נסתר" — **"אין שכחה לפני כסא כבודך ואין נסתר מנגד עיניך"**. שכחה מיינט אזוויי א דבר הנשכח — עס איז נישטא קיין זאכן וואס "escapes His attention."

"אתה זוכר את כל המפעל וגם כל היצור לא נכחד ממך"

חידוש וועגן חילוק צווישן "מפעל" און "יצור": "כל המפעל" מיינט אפשר בכלליות — ווי דער מענטש פאסט אין דעם גרויסן פאזל (מעשה בראשית); "כל היצור" מיינט בפרטיות — יעדן באשעפעניש באזונדער.

"צופה ומביט עד סוף כל הדורות"

דער אייבערשטער האט שוין געפלאנט אלעס פון אנהייב — פון ששת ימי בראשית איז שוין דא דער סדר פון יעדע שנה.

"כי תביא חוק זכרון להפקד בו כל רוח ונפש"

חוק מיינט א סדר, א דבר קבוע — עס איז דא א באשטימטע צייט ווען מען דערמאנט זיך, און דעמאלט ווערט נפקד יעדער מענטש, יעדע לעבעדיגע זאך.

"מראשית כזאת הודעת ומלפנים אותה גלית"

הסבר: פון בריאת אדם הראשון האט דער אייבערשטער שוין מגלה געווען אז מען גייט דן זיין די מענטשן אין דעם טאג. **"זה היום תחילת מעשיך"** — דאס איז דער טאג וואס אדם הראשון איז באשאפן געווארן. **"זכרון ליום ראשון"** — מען געדענקט אזוויי די ערשטע מאל: אזוויי דער אייבערשטער האט דעמאלט "געדענקט" אדם און מחליט געווען אים צו באשאפן, אזוי איז ער כביכול מחליט יעדע יאר וויאזוי ער זאל זיך פירן מיט די מענטשן.

"כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב"

הסבר: דאס איז דער פסוק פון "תקעו בחודש שופר" — "חק" איז פארבונדן מיט "חק לזכרון". יעדע יאר איז דא א משפט לאלקי יעקב אין דעם טאג. די אידן ווייסן אז יעדע יאר ווערט מען דן.

חידוש: עס איז אן אינטערעסאנטער שפרינג פון דעם יוניווערסעלן ענין (מעשה בראשית, כל יצורי עולמים) צו "אלקי יעקב" — צו דער אויבערשטער אלס אלקי ישראל ספעציפיש.

"ועל המדינות בו יאמר"

דער נוסח: אויף די לענדער/שטעט זאגט מען אין דעם טאג: "איזו לחרב ואיזו לשלום, איזו לרעב ואיזו לשובע" — סיי לענדער באופן כללי, סיי בריות באופן פרטי. "ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות" — אלע נבראים ווערן דערמאנט, צו לעבן אדער צו טויט. "מי לא נפקד כהיום הזה, כי זכר כל היצור לפניך בא" — עס איז נישטא גארנישט, נישט איין שטיק חיות, וואס ווערט נישט דערמאנט אין דעם טאג.

"אשרי איש לא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך"

דער נוסח: "אשרי איש לא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך, כי דורשיך לעולם לא יכשלו וגם לא יכלמו לנצח כל החוסים בך."

פשט: אזוויי דער אייבערשטער געדענקט אלע מענטשן אין דעם טאג, איז גוט אז א מענטש זאל געדענקען דעם אייבערשטן אויך.

חידושים:

- **סגולה-פשט:** ווען א מענטש ווייסט אז דער אייבערשטער גייט דערמאנען וואס ער האט געטון, קען דאס ברענגען גרויסע בושות. אבער ווען מען געדענקט א גאנץ יאר אז דער אייבערשטער געדענקט, וועט מען זיך אנדערש פירן און נישט האבן קיין בושות. דאס איז א סגולה לזכות בדין — להיות בדביקות כל השנה.

- **שפת אמת'ס פשט:** "דורשיך" מיינט "דורשיך בבטחונך" — עס האט צו טון מיט בטחון אין דעם אייבערשטן'ס משפט. דער פשט איז א תביעה: מיר האבן הויכע עקספעקטעישאנס פון דיר, אז דו גייסט האלטן דיין הבטחה. מיר זאגן: דו האסט געהאט א ברית מיט אונזערע אבות, דו גייסט אונז נישט לאזן הענגען, דו גייסט אונז נישט פארשעמען — "כי דורשיך לעולם לא יכשלו."

ערשטער פסוק פון זכרונות: "ויזכור אלקים את נח"

דער נוסח: דער ערשטער פסוק פון זכרונות פון תורה איז "ויזכור אלקים את נח ואת כל החיה" וגו'. פארדעם קומט א הקדמה: "אלקינו ואלקי אבותינו זכרנו בזכרון טוב... פקדתי במאור רחמיך."

חידושים:

- **הקדמה צום ערשטן פסוק:** "אלקינו ואלקי אבותינו זכרנו בזכרון טוב" איז בסך הכל אן הקדמה צו דעם ערשטן פסוק פון זכרונות פון תורה. דאס איז אינטערעסאנט ווייל די הקדמה קומט נישט מענין ראש השנה ספעציפיש.

- **סטרוקטור פון אלע ברכות:** יעדע איינע פון די הקדמות לפסוקים האט אן הקדמה צו דעם ערשטן פסוק — אויך ביי מלכיות ("ככתוב") און שופרות. עס זענען דא פיוטים (ווי "אסיחה מלכה") וואס געבן אן הקדמה פאר יעדן פסוק באזונדער, אבער אין אונזערע מחזורים איז נאר געדרוקט די הקדמה כללית. אין דעם "ווייסן מחזור" איז אריינגעדרוקט אויך די הקדמה פאר יעדן פסוק — א שטיקל פיוט וואס איז מסביר דעם ענין, און נאכדעם "ככתוב" מיט'ן פסוק.

- **פארוואס דווקא נח?** דער דערמאנען נח איז נישט וויכטיגער ווי דערמאנען אברהם יצחק אדער אנדערע פסוקים, אבער אויף דעם ערשטן פסוק קומט אן עקסטערע הקדמה. דער פשט: "פקדתי במאור רחמיך" — דו האסט געברענגט דעם מבול, געשאכטן כל בשר, אבער האסט געדענקט נח לטובה. אזוי ווי נח האסטו געדענקט, זאלסטו אונז אויך געדענקען.

- **"להרבות זרעו כעפר הארץ"** — דאס גייט אויף בני נח, נישט ספעציפיש אידן.

פסוקי זכרונות — נוסח הרמב"ם

דער רמב"ם האט אן אנדערע נוסח ווי אונזערע:

- **פון תורה:** "וישמע אלקים את נאקתם ויזכור אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב" (ביי אונז שטייט "במצרים"). אויך "וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור" (פון תוכחה, בחוקותי).

- **פון דברי קדשך (תהלים):** "זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל"; "זכר לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור"; "ויזכור להם בריתו וינחם כרוב חסדיו."

- **פון נביאים:** "הלוך וקראת באזני ירושלים... זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה"; "וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך והקימותי לך ברית עולם"; "הבן יקיר לי אפרים... כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה'."

חידוש: "אפרים" מיינט אין דעם פסוק אלע אידן — אריגינעל לכאורה מיינט עס שבט אפרים און מלכות ישראל, אבער אין סוף מיינט עס כלל ישראל.

יעלה ויבוא — מקור אין זכרונות

חידוש: יעלה ויבוא איז אריגינעל פון ברכת זכרונות — "יעלה זכרוננו" — און מ'האט עס שפעטער אריינגעלייגט איבעראל (אין יעדע שמונה עשרה פון יום טוב, ראש חודש, וכו'). דער רמב"ם'ס שיטה איז אז מ'זאגט יעלה ויבוא אין ברכת זכרונות.

חתימת ברכת זכרונות: עקידת יצחק

דער נוסח: "זכרנו בזכרון טוב לפניך, ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם." געדענק אונז מיט גוטע וועג, געדענק די ברית חסד, די שבועה וואס דו האסט צוגעזאגט פאר אברהם אבינו. וזכור לנו עקידת יצחק.

חידושים:

- **דער יסוד פון עקידה אין זכרונות:** אברהם האט כובש געווען זיין רחמנות לעשות רצונך בלבב שלם. די בקשה איז: אזוי ווי אברהם האט כובש געווען זיין רחמנות, אזוי זאל דער אייבערשטער כובש זיין זיין כעס — "ויגולו רחמיך על מדותיך."

- **גמרא'ס יסוד:** ווען עס קומט צו דין, איז דא בעצם מדת הדין. מיר בעטן אז די רחמים זאלן כובש זיין דעם דין. אברהם האט באוויזן אז א מענטש קען האבן צוויי מידות, און ווען ער וויל, קען ער כובש זיין איינע מיט די אנדערע. ער האט געזאגט: איך האב ליב יצחק, אבער ס'איז דא עפעס וויכטיגער. אזוי אויך מיר: מיר זענען אפשר נישט ראוי, אבער וויכטיג איז דא אהבתך פאר אברהם אבינו — נהג מדת הרחמים ווען אלץ איז נהג מדת הדין.

- **טיפערער חידוש אין עקידה:** ווען דער אייבערשטער האט געזאגט "גיי זיין מקריב את יצחק" — דאס איז געווען אן ענין פון דין. ווען דער אייבערשטער וואלט נישט צוריקגעצויגן, און אברהם וואלט אים געהרג'עט, וואלט דאס געווען א מעשה פון דין, א קללה פאר כלל ישראל. אין דעם מאמענט פון "אל תשלח ידך אל הנער" איז געווען דער "יגולו רחמיך על מדותיך" — **די זכות העקידה איז די אנהייב פון די מעשה, נישט די ענדע.** דארטן אליין איז שוין געווען א כיבוש רחמיו על מדותיו.

- **"וזכרתי להם ברית ראשונים"** — דער נעקסטער פסוק אין בחוקותי: "וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלקים אני ה'." דאס איז וואס דער אייבערשטער האט צוגעזאגט דורך משה.

- **חתימה:** "זוכר הברית" — דער אייבערשטער וועט געדענקען עקידת יצחק לזרעו היום ברחמים.

ז. שופרות — דער נוסח

הקדמה פון שופרות: מעמד הר סיני

דער נוסח: "אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך לדבר עמם, מן השמים השמעתם קולך, ונגלית עליהם בערפלי טוהר, גם כל העולם כולו חל מפניך ובריות בראשית חרדו ממך, וגלותך מלכנו על הר סיני ללמד לעמך תורה ומצוות, ותשמיעם את קולך... ודברי קדשך מלהבות אש... בקולות וברקים עלינו גלית ובקול שופר עלינו הופעת."

פשט: די הקדמה שטעלט אוועק דעם יסוד פון שופרות — דער אייבערשטער האט זיך מגלה געווען מיט קול שופר ביי מתן תורה, און דאס איז דער ערשטער און פונדאמענטאלער קשר צווישן שופר און גילוי שכינה. שוין אין דער הקדמה ווערט שופר דערמאנט, נאך איידער מען קומט צו די פסוקים גופא.

חידושים:

- **מן השמים vs. על הר סיני:** אינטערעסאנט, ס'שטייט "וירד ה' על הר סיני באש" — דער אייבערשטער איז אראפגעקומען, אבער מ'האט עס געהערט פון אויבן, מן השמים. ס'זענען דא פסוקים וואס זאגן "מן השמים השמעת את קולך, ועל הארץ הראך את אשו הגדולה."

- **"בערפלי טוהר":** ערפל מיינט א וואלקן/נעבל, אבער "טוהר" מיינט ריינקייט, טהרה של יופי. ס'איז געווען א ערפל, אבער ס'איז אויך געווען טוהר — עס האט צו טון מיט די קולות, ברקים, און אורות וואס זענען געווען ביי מתן תורה.

- **הקשר צו שבועות:** די דריטע ברכה (שופרות) איז אויך א הכנה פאר שבועות, ווייל עס רעדט פון מעמד הר סיני.

פסוקים פון תורה (שופרות)

דריי פסוקים פון תורה, אלע פון מעמד הר סיני: (1) "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה" (שמות יט:טז); (2) "ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יעננו בקול" (שמות יט:יט); (3) "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק" (שמות כ:טו).

פשט: אלע דריי פסוקים פון תורה שטאמען פון מעמד הר סיני, וואס באווייזט אז דער עיקר מקור פון שופר אין תורה איז פארבונדן מיט דער התגלות פון הקב"ה ביי מתן תורה.

פסוקים פון כתובים (דברי קדשך)

דריי פסוקים פון תהלים: (1) "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר" (תהלים מז:ו); (2) "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'" (תהלים צח:ו); (3) דער גאנצער קאפיטל "הללו א-ל בקדשו" מיט "הללוהו בתקע שופר" (תהלים קנ).

פשט: די פסוקים פון כתובים רעדן פון א אנדערע סארט קול שופר — נישט גילוי שכינה, נאר שופר וואס איז מיועד צו לויבן און דאנקען דעם אייבערשטן.

חידוש: די פסוקים פון כתובים האבן א באזונדערן אופי — זיי רעדן פון שופר אלס כלי פון הלל ושבח צום אייבערשטן, אין קאנטראסט צו די תורה-פסוקים וואס רעדן פון שופר אלס באגלייטונג צו גילוי שכינה. דער כבוד פון אייבערשטן "קומט ארויף בתרועה" — שופר איז א מיטל פון אויפהויבונג פון כבוד ה'.

פסוקים פון נביאים (שופרות)

דריי פסוקים פון נביאים: (1) "כל יושבי תבל ושוכני ארץ כנשא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו" (ישעיה יח:ג); (2) "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים" (ישעיה כז:יג); (3) "וה' עליהם יראה ויצא כברק חצו וה' אלקים בשופר יתקע והלך בסערות תימן ה' צבאות יגן עליהם" (זכריה ט:יד).

פשט: די נביאים-פסוקים רעדן פון דער גאולה העתידה וואס וועט אויך קומען מיט א קול שופר.

חידושים:

- **שיינער פאראלעל:** אזויווי ביי מעמד הר סיני איז געווען קולות וברקים מיט קול שופר, אזוי וועט אויך די גאולה קומען מיט אזא גילוי — "ויצא כברק חצו" איז ענליך צו "קולות וברקים" פון סיני. דער אייבערשטער'ס גילוי כבוד קומט אלעמאל מיט קולות וברקים און מיט קול שופר — ביי מתן תורה, ביי הלל ושבח, און ביי דער גאולה.
- **שאלה וועגן לשון "ככתוב לאמר" vs. "נאמר":** ביי נביאים זאל שטיין "נאמר" (ווי ביי מלכויות שטייט "ונביאיך נאמר"), אבער דא שטייט "ככתוב לאמר". אויך ביי "דברי קדשך" (כתובים) שטייט "ככתוב לאמר", אזוי אז עס איז נישט א קלארער חילוק.

דער סיום — תפילה און חתימה פון שופרות

דער נוסח: "תקע בשופר גדול לחירותנו ושא נס לקבץ גליותינו וקרב פזורנו מבין הגוים... והביאנו לציון עירך ברינה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם ושם נעשה לפניך כמצוות עלינו בתורתך על ידי משה עבדך" — מיט דעם פסוק "ביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזיכרון לפני אלוקיכם אני ה' אלוקיכם."

פשט: די תפילה בעט אויף קיבוץ גליות און אויף צוריקקומען צום בית המקדש וואו מען וועט מקיים זיין די מצוה פון תקיעה ביי קרבנות.

חידושים:

- **"תקע בשופר גדול לחירותנו"** איז דער זעלבער נוסח ווי די ברכה פון קיבוץ גליות אין שמונה עשרה. דאס ווייזט ווי שופרות איז פארבונדן מיט דער תפילה אויף גאולה.
- דער **חתם סופר** און דער **רמ"א** האבן געהאט דעם נוסח "וקרב פזורנו" (אנשטאט אנדערע גירסאות).
- דער לעצטער פסוק רעדט פון **חצוצרות**, נישט שופר, אבער דער געדאנק איז דער זעלבער — תקיעה לכבוד יום טוב צוזאמען מיט קרבנות.

חתימת הברכה — "כי שומע קול שופר אתה ומאזין תרועה ואין דומה לך"

דער נוסח: "כי שומע קול שופר אתה ומאזין תרועה ואין דומה לך... כי אתה שומע קול שופר מעולם... שומע תרועת עמו ישראל היום ברחמים."

פשט: דער אייבערשטער הערט אויס דעם קול שופר, און קיינער איז נישט צו פארגלייכן מיט אים אין דעם.

חידושים:

- **"ואין דומה לך":** קיינער פארשטייט נישט וואס דער קול שופר מיינט — "מען גיט א בלאז: טו טו טרו, איינער פארשטייט?" — נאר דער אייבערשטער פארשטייט דעם תוכן פון דעם קול שופר. דערפאר "ואין דומה לך" — קיינער קען נישט אזוי אויסהערן ווי דער אייבערשטער.
- **"מעולם" vs. "היום":** "מעולם" מיינט פון אייביג אן, אבער ווען זענען מיר אז אידן האבן פון אייביג אן געשריגן צום אייבערשטן מיט שופר? ביי מעמד הר סיני איז דער אייבערשטער געקומען מיט שופר, אבער אז אידן בלאזן שופר צום אייבערשטן — דאס איז ערשט שפעטער. האט אדם הראשון שוין געבלאזן שופר? די שאלה בלייבט אפן.
- **דער צוזאמענשטעל פון "מעולם" און "היום":** דער אייבערשטער הערט אלעמאל ("מעולם"), אבער אונזער תפילה איז אויף היינט ("היום"). "מעולם" מיינט נישט "נאר אמאל" — עס וואלט נישט געפאסט צו זאגן אז דער אייבערשטער הערט נאר היינט. ביים אייבערשטן איז נישט קיין מגבלת זמן — ער הערט אלעמאל. אבער מען קען נישט זאגן אז "מעולם" שליסט אויס "היום", ווייל דער סיום פאר דער חתימה דארף אנטהאלטן דעם זעלבן ענין ווי די חתימה גופא (**מעין החתימה**).

"היום הרת עולם" — נאך שופרות

נאך שופרות זאגט מען: "היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים אם כעבדים. אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא לאור משפטנו קדוש."

פשט: היינט איז דער טאג וואס די וועלט איז באשאפן געווארן, היינט שטעלט דער אייבערשטער אלע באשעפענישן אין משפט — צי ווי קינדער צי ווי קנעכט. מען זאגט "היום הרת עולם" נאך יעדע ברכה פון מלכיות, זכרונות, און שופרות.

תמלול מלא

רמב"ם הלכות תפילה: נוסח התפלות דראש השנה והוספות דעשרת ימי תשובה

הקדמה לשיעור

Speaker 1:

רבותי, מיר לערנען די רמב"ם סדר התפלות, די זעקסטע אינסטאלמענט. אונז טיילן דאס אביסל אנדערש ווי די ליובאוויטשער סדר הרמב"ם, וואס זיי מאכן אביסל גרעסער. אונז ווילן אביסל מער שטאט גיין, אונז זאלן קענען ליינען אלעס וואס שטייט.

סאו היינט איז די זעקסטע שיעור דערין, און מיר לערנען מער דא די נוסח התפלות פון ראש השנה. אפשר וועלן מיר אנקומען צו יום כיפור אויך א טראפ, אדער נישט וועט עס זיין די נעקסטע שיעור. די הוספות פון עשרת ימי תשובה און ראש השנה, מער ווייניגער נאר די שמונה עשרה, רייט? ווייל עפעס נאך וואס טוט ראש השנה חוץ פון דעם?

Speaker 2:

ניין, ס'איז דאך דא תקיעת שופר.

Speaker 1:

שיר המעלות ממעמקים, דער רמב"ם דערמאנט עס נישט.

Speaker 2:

וואס? שיר המעלות ממעמקים.

Speaker 1:

אה, דער רמב"ם האט נישט געוואוסט פון דעם מנהג. ס'איז א מנהג פון די אחרונים, פאר א ריזן, מיין איך. יא, ס'וואלט נישט דא געווען קיין אנדערע הוספות קיין זאך.

Speaker 2:

אבינו מלכנו איז אויך שפעטערדיגע זאכן.

Speaker 1:

וועלכע?

Speaker 2:

אבינו מלכנו איז אויך אלע שפעטערדיגע זאכן.

Speaker 1:

פיוטים, איך מיין ער זאגט נישט. די אלע תוספות צדיקים וואס איז דא אנפאנג שמונה עשרה.

Speaker 2:

אה, ס'האט צו טון מיט די פיוטים?

Speaker 1:

אה, יא, איך מיין אזוי. ס'איז דא אסאך פיוטים וואס אונז לייגן צו ראש השנה און יום כיפור, באט קען זיין דער רמב"ם האט יא געזאגט א געוויסע פיוטים, אדער ס'איז געווען אין זיין שטאט וואס זיי האבן נישט געהאלטן דערפון.

דיגרעסיע: דער רמב"ם'ס שטעלונג צו פיוטים

Speaker 2:

דער רמב"ם איז געווען קעגן די פיוטים.

Speaker 1:

ביי די אשכנזים איז דא רוב אין פיוטים אויך ביי ברכות קריאת שמע. רייט. אדער שוין ביי... איך מיין ביי סוף נשמת, אנשטאט שפתי תפתח איז אויך געווען אסאך פיוטים.

Speaker 2:

יא.

Speaker 1:

אקעי, באט דער רמב"ם ברענגט נישט קיין פיוטים. אפילו ס'איז דא וועגן דעם תשובות פון רמב"ם, צו מ'האט שוין געזאגט אין זיין צייט פיוטים, באט ער האט נישט געהאלטן בעצם דערפון. אקעי.

באט ביי די חכמי ספרד זעט מען די וואס זענען געווען קעגן פיוטים, אזוויי אבן עזרא. שטייט אז דער רמב"ם אויך.

Speaker 2:

אבן עזרא האט נישט געהאלטן דערפון.

Speaker 1:

אבן עזרא האט געהאלטן אז די נוסח התפלה דארף זיין געשריבן באופן לשון מקרא, אין א קלארע לשון, און נישט...

Speaker 2:

יא, אבער אבן עזרא איז נישט געווען קעגן זאגן פיוטים ביים דאווענען. ער האט אליינס געמאכט פיוטים וואס מ'זאגט ביים דאווענען. ער איז געווען קעגן רבי אלעזר הקליר'ס פיוטים, ער האט געהאלטן אז ער שרייבט נישט גוט.

Speaker 1:

דער רמב"ם, יא, ס'איז נישט אין דעם נושא, אבער בקיצור, דער רמב"ם האט יא געשריבן אפאר תשובות וואס ער איז זיך מתנגד צו די תוכן פון די פיוטים. מורי הרב האט שוין געשריבן אז אסאך פיוטים זאגן שטותים על הקב"ה, וואס איז גארנישט אמת, און ס'איז בכלל נישט ריכטיג. וואיך האט ער געהאלטן אז ס'פעלט נישט אויס, מ'דארף זאגן וואס חכמים האבן מתקן געווען.

דיסקוסיע: די פראבלעם פון לשון אילג אין פיוטים

Speaker 1:

יא, זאגן פיוטים בלשון אילג, דאס איז זיכער נישט גוט, ווייל מ'רייסט אונטער די גאנצע יסוד פון תפילה. די גאנצע תפילה איז אז מ'זאל נישט רעדן בלשון אילג, און אז דו מאכסט מענטשן זאלן זאגן נאר די ווארט "קוצץ בן קוצץ", זיי ווערן עקסייטעד ווייל עפעס א גראם האבן זיי געכאפט, אויסער דעם ממש דער פיוט רעדט נישט צו זיי.

Speaker 2:

יא, דאס איז סתם א מחלוקת אינטערנעל צו וואס איז לשון אילג.

Speaker 1:

דער בלאזער הקדמה האט נישט גע'פסק'נט אז ס'איז לשון אילג.

Speaker 2:

אוודאי נישט, אבער איך זאג אז אויב דער עולם זאגט עס בלשון אילג, ווייל דער עולם איז נישט באקוועם מיט די ווערטער, אדער כאפט מען עס נישט, אדער ווייסט מען בכלל נישט וואס דארט שטייט, אויסער ווען ס'איז א גראם, אדער ער לאזט די אלף בית, כאפט מען עפעס ממש...

איך זאג נישט אז וועגן דעם זאל מען נישט זאגן פיוטים, און וועגן דעם זאל יעדער איינער דורכלערנען די פיוטים אמאל. ס'איז אוודאי א שאלה צו זאל דער בית מדרש יואל משה מאכן א שיעור אויף פיוטים. בעזרת השם, איינע פון אונזערע פראדזשעקטס איז נישט נאר מאכן א שיעור אויף פיוטים, נאר מאכן נייע פיוטים. די גאנצע איידיע איז "המחדש בכל יום תמיד". א נייע פיוט. דער חתם סופר האט דאך געמאכט אמאל נייע פיוטים, ס'איז אויך א זאך.

דער זיידע, ר' הערשעלע, האט געזאגט אז ער וואלט געוואלט מאכן א נייע פיוט אויף ראש השנה. ער האט געזאגט, וואס קען ער נישט וואס די ראשונים וואס האבן געמאכט פיוטים קענען? זיי האבן געמאכט על פי קבלה, ער קען אויך קבלה. זיי האבן געקענט גוט שרייבן, ער קען אויך גוט שרייבן. ער מיינט אבער אז איין זאך וואס זיי האבן געקענט וואס ער קען נישט, ער קען נישט מאכן אז ס'זאל אריינגיין אין די מחזור. סאו, די ווארט איז... שוין.

הוספות דעשרת ימי תשובה: "נהגו רוב העם"

Speaker 1:

עניוועי, לאמיר לערנען וואס ס'שטייט דא. איז אזוי, קודם גייט מען לערנען די... איך גיי פארזאגן עפעס ליינט... מ'האט שוין געזאגט יישר כח פאר די נדבנים? שוין, יישר כח פאר די נדבנים, פאר ר' יואל, יואל'יש, וויאזוי גייט מען אים היינט רופן... אונזער נדבן, און אלע אנדערע אידן וואס העלפן ארום.

און אזוי, סאו, עשרת ימי תשובה איז דא געוויסע הוספות וואס מ'לייגט צו. נישט ווען עס... דער רמ"א האט שוין דערמאנט דאס, מיין איך, בקיצור, אין די נוסח אין הלכות תפילה. לכאורה דארט האט ער צוגעקומען צו זאגן אז מ'מעג מוסיף זיין. ס'איז דא געוויסע מערערים אויף די הוספות. בעצם שטייט אין די שולחנות הראשונות און די שולחנות האחרונות אז מ'איז נישט מוסיף. אבער דער מנהג איז אז יא מוסיף צו זיין. ס'איז דא פארשידענע תירוצים אין די ראשונים שוין פארוואס ס'זאל מעגן.

דיסקוסיע: פארוואס מ'לייגט צו אין די ערשטע און לעצטע ברכות

Speaker 1:

די קשיא איז נישט פארוואס מ'מעג, די קשיא איז פארוואס דוד האט עס מתקן געווען דא. וואלט איך עס געקענט מתקן זיין ביי שומע תפילה אדער א פלאץ וואו ס'איז פאסיג. פארוואס גייסטו אנטקעגן די תקנה אז מ'זאל נישט מוסיף זיין אין די ערשטע און די לעצטע?

די תירוץ איז אז ס'פאסט יא דא, נאר ס'איז דא א למדנ'ישע קשיא אז מ'טאר נישט. די תירוץ איז, דער ציבור מעג יא, ווען מ'זאגט נישט מוסיף זיין מיינט מען אז א יחיד זאל נישט מוסיף זיין, וכדומה.

דער רמב"ם'ס קאטעגאריעס פון מנהגים

Speaker 1:

איז עניוועי איז אזוי, זאגט דער רמב"ם, **"נהגו רוב העם"** - דאס איז שוין א מנהג, ס'איז נישט א מנהג פון יעדער איינער, ס'איז א מנהג רוב, רוב כלל ישראל פירט זיך, פירט זיך די ראשונים בשם יום טוב צו לייגן אין יעדע איינע פון די תפילות די פיוטי רשות, אפשר פינף, מ'וועט לאמיר זען וויאזוי זיי ציילן.

איז אזוי, אין די ערשטע ברכה... איינער האט אמאל געמאכט עפעס א מחקר, ווען דער רמב"ם זאגט "רוב העם", צו האט דער רמב"ם זיך ממש געגאנגען נאכפרעגן ביי ווייטע קהילות, אדער ער מיינט צו זאגן די פלעצער וואו ער איז געווען? ווייל ס'איז דא פלעצער וואו ער זאגט "כל הקהילות", ס'איז דא פלעצער וואו ער זאגט "מקצת", ער האט א דיוק אין דעם. ער זאגט נישט קלאר "מנהג ספרד", "מנהג"... אמאל זאגט ער יא, ער קען אמאל אויך זאגן וועלכע שטאט מ'טוט א געוויסע זאך. אבער ס'וועט זיין אמאל אינטערעסאנט צו טראכטן.

דא אין הלכות תפילה, ס'איז דא לכאורה פיר קאטעגאריעס: ס'איז דא וואס איז מנהג כל ישראל, וואס ער רופט עס "נהגו העם" אדער "כל העם" אדער... נאכדעם איז דא זאכן וואס איז "יש נוהגים ויש נוהגים", דאס איז גאנץ אן אנדערע זייט. ס'איז דא אפילו קלענער פון דעם, ס'איז דא "נהגוני", יא, אזוי ווי מנהג רבותי. נאכדעם איז דא "נהגו רוב", און אפשר איז דא וואס ער זאגט "נהגו מקצת". למשל, אז דו ווילסט זאגן פרשת שירת הים האט ער געזאגט, מער נישט מקצת נוהגים, ס'האט אויסגעקוקט אביסל ווי ער האט געשריבן... "ויש יחידים שאומרים שניים", אזא לשון איז נישט דא אין הלכות תפילה.

דיסקוסיע: וואס מיינט "רוב העם" ביים רמב"ם?

Speaker 2:

יא, סאו מסתמא האט ער געוואוסט, מסתמא ווען ער זאגט דא "רוב העם" מיינט ער רוב אידן וואס ער האט געהערט, ער האט געזען אין ספרים.

Speaker 1:

מיין שאלה איז צו מ'ווייסט אז דער רמב"ם האט זיך געגאנגען נאכפרעגן וואס ס'גייט פאר אין ווייטע קהילות, למשל דער רמב"ם האט געוואלט וויסן וואס מ'טוט אין אלכסנדריא און אין תימן, אדער ווען ער שרייבט "רוב העם" מיינט ער אלעס פון די מענטשן וואס ער האט געוואוסט, פון די קהילות וואס ער האט געוואוסט, פון די ספרים וואס ער האט געלערנט?

Speaker 2:

קוק, איך ווייס נישט. ער ברענגט יא למשל "מנהג יוראפ", יא? "אורח אדום". ער זאגט אין געוויסע פלעצער איז איין מנהג, און די ספרדים האבן אן אנדערע מנהג. ס'איז נישט אזוי שווער צו וויסן אזעלכע זאכן. דו קענסט מיר זאגן היינט, ס'איז דא זאכן וואס רוב אידן טוען, און ס'איז דא זאכן וואס די היימישע טוען נישט, און ס'איז דא זאכן וואס האלב טוען. ס'איז נישט אזוי שווער צו וויסן.

אבער ס'איז נישט עקזעקטלי אזוי, ווייל למשל איינער וואס וואוינט למשל אין, איך ווייס נישט, לאמיר זאגן, אין א סקווערער שטעטל אדער אין קרית יואל, ער וועט זאגן "אלע אידן", ער וועט מיינען בדרך כלל אן אנדערע מציאות ווי איינער וואס וואוינט אין לאס אנדזשעלעס וואס זאגט "אלע אידן".

Speaker 1:

דער רמב"ם אין רוב עם מיינט מסתמא מער די ספרים וואס ער לערנט, די ספרי המנהגים. ער האט נישט געמאכט א סאציאלאגישע אבזערוועישאן.

Speaker 2:

אין די סידורים וואס ער האט געקוקט און די ספרים וואס ער האט געזען, זעט ער...

Speaker 1:

יא. ער פרעגט מענטשן, אבער ס'איז זיכער נישט געווען מיט צמצום אזויווי איינער וואס ווייסט נאר זיינע דריי מענטשן. דאס הייסט, ער האט געוואוסט וואס מ'טוט אין אנדערע פלעצער.

"רוב העם" מיינט די וואס דאווענען כהלכה

Speaker 1:

אבער רוב עם מיינט ער אויך פון די וואס דאווענען כהלכה. ער האט נישט אריינגענומען דארט קיין מנהג עם הארצות אדער סתם ווייל עפעס איז געווארן נעגלעקטעד, ווייל דער רמב"ם האט נישט אנגעקוקט ווי א מנהג.

יא, ס'איז דא פלעצער וואס ער זאגט קלאר, אז אין הלכות חלה, געדענקסט אין הלכות חלה זאגט ער, ס'איז דא א מנהג א גמרא, "ובו רואי לא עליי", און בזמן הזה ראיתי מנהגים משונים, לא ראוי לעשות כזה, און מ'זאל זיך נישט פירן אזוי. ער ברענגט אסאך מאל מנהגים וואס איז נישט גוט. למשל, אפילו אויף די זאך פון זאגן אלע ברכות ההודאה פון צופרי, "הנותן", ער זאגט אז מ'טוט אזוי, אבער ס'איז נישט גוט, ס'טאקע טויג נישט.

ווען דער רמב"ם ברענגט א מנהג איז דאס א הסכמה

Speaker 1:

אבער ס'איז זייער קלאר, ווען דער רמב"ם קומט און דו האסט יעצט א קלארקייט, ווען דער רמב"ם ברענגט א מנהג, אפילו ווען ער זאגט ס'איז נישט מנהג רוב ישראל וואס איז אפשר מחייב, איז דאך אלץ א געוויסע הסכמה פון רמב"ם, און דאס איז א לעגיטימע מנהג. און ער זאגט, ער טרעפט א וועג, למשל מיטן זאגן "רוב עם", גיט ער דאך אזא רמז אז אזוי קומט עס, אזוי טוען רוב אידן, ממילא איז עס א גוטע זאך. און ער האט א וועג פון מרמז זיין, און וויאזוי ער איז מסביר די מנהג, אז ער האט נאכגעקוקט, "ווילסט זיך פירן אזוי ווי מיר, טו עס". און ער גיבט אבער אויך א וועג ארויס, דאס הייסט, ער מיינט צו זאגן, "ביי אונז פירט מען זיך נישט". ער זאגט נישט ס'איז מצוות חכמים אדער עפעס, אבער מ'זאל עס טון.

איך מיין אז ס'איז פון תקנת הגאונים די זאכן, אזוי זאגט מען, עט ליעסט פאר'ן רמב"ם.

Speaker 2:

ס'איז מן הגאונים, יא.

Speaker 1:

סאו דער מנהג איז אזוי, דו ווילסט זאגן?

Speaker 2:

איך האב געזאגט?

Speaker 1:

אקעי. לאמיר נעמען אביסל.

די הוספות אין שמונה עשרה דעשרת ימי תשובה

ברכה ראשונה: זכרנו לחיים

Speaker 1:

דער מנהג איז צוצולייגן אין אלע תפילות, ס'איז שחרית, מנחה, מעריב, מוסף, עני תפילה וואס מ'זאגט אין עשרת ימי תשובה, זאגט מען אזוי: אין די ערשטע ברכה לייגט מען צו, און דער רמב"ם כדרכו לייגט סיי די הוספה און סיי אזוי ווי די המשך הברכה, אבער זאלסט וויסן וויאזוי ס'גייט אריין.

ער זאגט מ'זאגט **"זכרנו לחיים, א-ל מלך חפץ בחיים"**, ער שטייט נישט א-ל, **"וכתבנו בספר חיים, למענך אלקים חיים"**. יא, דאס זאגט ער, **"זכרנו לחיים, מלך חפץ בחיים"**, ס'איז נאך די ווארט א-ל, און נאכדעם פירט מען אויס די ברכה, **"מלך רחמן המושיע והמגן, ברוך אתה ה' מגן אברהם"**.

דאס גייט דאך אויף די מדרש אז אין די עשרת ימי תשובה קען מען נאך טוישן. ס'איז אזוי ווי א מענטש קוקט זיך אן ווי א בינוני, און ער זאגט ער

זאל נאך תשובה טון, און מיט די תפילה אפילו, די תפילה קען זיין דאס וואס וועגט איבער.

Speaker 2:

יא, ס'איז אזוי ווי א שטיקל דין, א מענטש איז אייביג אזוי ווי דער רמב"ם האט געזאגט, מחצה זכאי ומחצה חייב, און ער קען מכריע זיין. סאו ער בעט מיט די תפילה, יא. ער ברענגט דאס, אז מ'איז מרבה בתפילה אין עשרת ימי תשובה, און עניני תשובה.

Speaker 1:

יא, יא, יא.

ברכה שניה: מי כמוך

Speaker 1:

אקעי, אין די צווייטע ברכה לייגט מען צו די שטיקל **"מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו ברחמים לחיים"**. ביי אונז דא וואס זאגן "לחיים ברחמים, לחיים ברחמים לחיים", סעים טינג. און מ'פירט אויס די ברכה, **"ונאמן אתה להחיות מתים"**.

ביי די אלע הוספות איז דא איין סברא אז ס'איז ווי די חתימה, און די שטיקל וואס קומט איז אזוי ווי א הקדמה צו די חתימה. ביי "מי כמוך" האט מען עס נישט, ווייל די שטיקל פארדעם איז דאך "מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך", סאו ס'איז ווי א הוספה צו די נוסח התפילה.

די זעלבע "זכרנו" איז "וזוכר חסדי אבות", אה, "וזוכר חסדי אבות", ס'איז גוט.

ברכה אכצנטע: זכור רחמיך

Speaker 1:

נאכדעם, אין די אכצנטע ברכה, דאס איז ברכת מודים, לייגט מען צו די שטיקל **"זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה, כבוש כעסך, וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך, ברוך אתה ה' הטוב שמך ולך נאה להודות"**.

זיי זאגן אז "זכור רחמיך" זאגן זיי אויף ראש השנה זאגן זיי עס יא. נאר ראש השנה, און אין א ווי עס זענען אלע פארקערט.

די פיר הוספות אין שמונה עשרה

Speaker 1:

יא, יא, יא. ווארט צו.

אקעי, אין די צווייטע ברכה פלעגט מען צולייגן דאס שטיקל **„מי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו ברחמים לחיים"**. ביי אונז דא וואס זאגן „לחיים ברחמים", „ברחמים לחיים", סעים טינג. און מען פירט אויס די ברכה **„ונאמן אתה להחיות מתים"**.

ביי די אלע הוספות איז איין סברא אזוי ווי די חתימה מיט די שטיקל וואס קומט אזוי ביי די תורה „הקדמה ולחתימה". און די „מי כמוך" האט מען אנגעכאפט ווייל דאס שטיקל פריער זאגט מען „מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך", לייגט מען אזוי ווי א הוספה צו די נוסח התפילה. די זעלבע זכרינו איז „וזוכר חסדי אבות". אה, אה, זוכר חסדי אבות.

הוספה אין ברכת מודים

און נאכדעם, אין די אכצנטע ברכה, דאס הייסט ברכת מודים, לייגט מען צו דאס שטיקל **„זכור רחמיך ה' אלוקינו וכבוש כעסך, וחושב לחיים כל בני בריתך, ברוך אתה ה' הטוב שמך ולך נאה להודות"**. אונז זאגן די „זכור רחמיך" זאגן אונז אויף ראש השנה זאגן אונז עס יא. נאר ראש השנה, און סתם א ציבור זאגט עס. מען זאגט עס נישט ביי שטילע שמונה עשרה, מען זאגט עס נאר ביי ש"ץ.

Speaker 2:

ניין, איך מיין אזוי.

Speaker 1:

אבער ס'זעט אויס אז בעצם איינע פון די גרסאות פון נוסח איז... איך מיין אז דאס קומט ארויס, דער רמב"ם זאגט עס גלייך פאר „הטוב שמך ולך נאה להודות". אונז זאגן עס אביסל פריער אין די ברכה. אבער ס'קאנעקט זיך אויך אין די ברכה, ווייל דארט זאגט מען נאכדעם...

הוספה אין ברכת שים שלום

אה, נישט די פערטע, אין די לעצטע ברכה, דאס זאגט נישט דער רמב"ם די לעצטע ברכה. ביי די ווערי, ס'איז נישט די אכצנטע ברכה און נישט די ניינטע, נאר א גאנצע וואך. שבת זאגט מען עס דאך אויך, ס'איז די זעקסטע און די זיבעטע ברכה. און מ'לייגט מען צו **„ובספר חיים"**, יא, ווייל ס'קאנעקט זיך. דער „ו" איז א המשך צו „לטוב בעיניך לברך את עמך ישראל". **„ובספר חיים, ברכה ושלום, וזכר טוב נפקד ונזכר לפניך, אנו וכל עמך בית ישראל לחיים ולשלום"**, און מ'ענדיגט **„ברוך אתה ה׳ העושה השלום"**. ס'איז אויך, ס'פאסט זייער גוט אריין אין די...

פארוואס דערמאנט דער רמב"ם נישט „המלך המשפט"

דער רמב"ם האט נישט דערמאנט „המלך המשפט", ווייל ער האט עס שוין דערמאנט ביי די תפילת חול. דא זאגט ער דאך די יום טוב'דיגע דאווענען, מ'זאגט נישט „המלך המשפט". ער האט שוין געזאגט „המלך המשפט", האט ער נאר געזאגט אין די תפילה. אפילו ביי „הקל הקדוש", אפילו דארט האט ער דערמאנט אז מ'לייגט צו די פסוק, ער גייט אריין אין הלכות יום טוב נאך. יא, די פסוק „ונקדש ה׳ צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה".

Speaker 2:

ער האט נישט געזאגט דא נאך שמונה עשרה?

Speaker 1:

ניין. ער האט יא געזאגט. יעצט, וואס דו געדענקסט האט ער געזאגט דא נאך שמונה עשרה, אז בעשרת ימי תשובה זאגט מען „ונקדש ה׳ צבאות", אבער דאס האט מען געזאגט למשל דא, „ברוך אתה ה׳ המלך הקדוש". אבער ביי אים זאגט ער „המלך המשפט", זאגט ער נאר אין הלכות תפילה איז געשטאנען. אה, „המלך המשפט" איז געשטאנען אין הלכות תפילה. ער האט נישט גארנישט צוגעלייגט, ער האט נישט געהאט א פסוק אזוויי ביי „הקל הקדוש".

כללי'ע נקודה וועגן „סידור רמב"ם"

מ'דארף וויסן, צו מאכן א סידור רמב"ם דארף מען זיין גאנץ א גוטער בקי אין אלע חלקים, ווייל ס'איז אסאך מאל א זאך וואס קומט אפילו דא אריין, ער זאגט עס נישט נאכאמאל ווייל דו ווייסט שוין. איך האב געטרייט צו מאכן, איך האב געמאכט א הגדה פון די רמב"ם, האב איך געזען, מ'דארף טרעפן יעדע שטיקל עקסטער. למשל, די נוסח פון קידוש שטייט אין הלכות שבת, די נוסח פון ברכת המזון שטייט דא, די נוסח פון „יעלה ויבוא" שטייט אין אן אנדערע פלאץ, ווייל ער האט עס שוין געזאגט. קיצור, מ'דארף אביסל גוט זוכן.

כאטש דער רמב"ם האט עס געמאכט אזוי, ער האט נישט געוואלט ס'זאל זיין א מחזור פון די רמב"ם. האלט דיינע מחזורים אזוויי ס'איז, און די רמב"ם מוזטו לערנען אין משנה תורה. ס'איז הלכה, ס'איז רמב"ם מקוצר. ס'איז אינסטראקשענס פאר דער וואס מאכט די מחזור, ס'איז נישט קיין מחזור.

Speaker 2:

ניין, איך זאג די רמב"ם אזוויי ער זאגט דארטן, „שאין דברי תורה... באקוועמליכקייט פאר דיר, אדער רופט זיך אן נפש". דאס איז נישט קיין רעסיפי בוך.

Speaker 1:

ניין, דאס ווייס איך נישט. אקעי, סארי, איך בין פארלוירן די פלאץ יעצט. דא, לאמיר צוריקפארן. ניין, ניין, צוריק ארויף, ארויף. אקעי.

תפילת נעילה — חתמנו

אה, דאס וואס דו האסט געזאגט, דאס האט אלץ אן אים מיט די נקודה אז די בינונים זענען נישט מכריע זיין ביז נעילה פון יום כיפור, אז ממילא בתפילת

הנעילה יום הצום זאגט מען ברכות אלו, אנשטאט זכרנו לחיים זאגט מען חתמנו לחיים, אדער חתמנו בספר וכו' לכאורה.

מנהג פלעצער וואס לייגן נישט צו

אה, דא זאגט דער רמב"ם לא, **„כל התוספות אלו, מנהג מקומות, יש מקומות שנהגו שלא להוסיף דבר"**. אקעי, ס'איז דא פלעצער וואס זייער מנהג איז דווקא נישט מוסיף צו זיין. אז דאס איז דער ענין פון נישט מוסיף זיין ביי די שלוש ראשונות ואחרונות. אויך ווייל ס'זאגט שוין „נהגו", ס'זאגט נישט „לא נהגו להוסיף", „שנהגו שלא" איז געפירט אז נישט. יא, אז דאס איז לכאורה ווייל ס'שטייט נישט אין די גמרא, און דאס איז א שפעטערדיגע תקנה אדער א...

„ובכן תן פחדך" — דער נוסח פון דריטע ברכה אויף ראש השנה/יום כיפור

אקעי. יעצט איז דא נאך א מנהג, נאך א הוספה וואס מ'טוט, און ס'איז דא וואס טוען עס אין... ס'איז דא וואס טוען עס, און א גאנצע עשרת ימי תשובה. יא, ס'איז דא א מנהג פשוט, ס'איז א פארשפרייטע מנהג, נתפשט. אז אין די דריטע ברכה זאגט מען אויף די נוסח די ערשטע טעג ראש השנה אלע פיר תפילות, וכן נהגו מקצתם איז צו זאגן אלע תפילות אויך יום כיפור, אה, פאר אלע פינף תפילות פון יום כיפור. דאס איז די פיר און זיך אויך אריינצוזאגן סיי די פיר תפילות פון ראש השנה און סיי די פינף פון יום כיפור. ס'איז דא אפילו וואס זאגן עס אויך די עשרת ימי תשובה, אבער איך געדענק דער רמב"ם ברענגט נישט דא, אבער איך געדענק אז ס'איז דא אזא מנהג.

דער נוסח

אקעי, איז די נוסח אזוי, **„אתה קדוש"**.

„ובכן תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך, ואימתך על כל מה שבראת, וייראוך כל המעשים, וישתחוו לפניך כל הברואים, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם, כשם שידענו ה' אלקינו שהשלטון לפניך, עוז בידך וגבורה בימינך, ושמך נורא על כל מה שבראת.

ובכן תן כבוד לעמך, תהלה ליראיך, ותקוה טובה לדורשיך, ופתחון פה למיחלים לך, שמחה לארצך, ששון לעירך, וצמיחת קרן לדוד עבדך, ועריכת נר לבן ישי משיחך, במהרה בימינו.

ובכן צדיקים יראו וישמחו, וישרים יעלוזו, וחסידים ברנה יגילו, ועולתה תקפוץ פיה, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ".

דיסקוסיע: „אז" קעגן „בחיינו"

אבער דא איז דער חילוק צווישן „אז" און „בחיינו", ווייל די רמב"ם זאגט „אז", אבער אויב מ'זאגט „בחיינו" איז עס לאו דווקא תלוי אין די גאולה. ווען ס'איז דא א מצב פון „כבוד לעמיך", אויב איז דא אין די זאל, די אידן פילן „כבוד לעמיך, תהלה לארצך, תקוה לדרושיך", איז יעצט „צדיקים יראו וישמחו". איז עס דווקא „בחיינו צדיקים". מ'האט דאך חסידים געטאנצן דא, נישט? מ'בעט א בקשה אז ס'זאל קומען די צייט פון „צדיקים יראו וישמחו". „בחיינו צדיקים" זאל עס זיין א שמחה, אז דאס געשעט שוין יעצט, ווייל ס'איז נישט „אז", נאר „בחיינו".

די פשוט'ע טייטש איז נאך אלץ ווי איך האב געזאגט, אפילו ווען ס'שטייט „בחיינו". איך זאג נישט אז צדיקים דארפן זיך נישט פרייען היינט, איך זאג נאר אז מ'געדענקט דעם פסוק, כאפט מען נישט פשוט'ע טייטש פון די תפילה. נאר איך זאג, אין „בחיינו" איז אסאך ווייניגער קלאר אז ס'מיינט אפילו לעתיד לבוא. ס'מיינט ווען ס'איז דא „כבוד לעמיך". ס'קען זיך מאכן אמאל א קורצע צייט א מצב וואו אונז איז דא „כבוד לעמיך". יעצט איז א שווערע צייט פון ניין-עלועוון, אונז אפרישיעטן נישט קיינמאל נישט אז צען יאר צוריק איז געווען רואיג, מ'האט מכבד געווען אידן, ס'איז געווען א ענין פון „תהלה לארצך".

Speaker 2:

יא, גוט. „תהלה לארצך" מיינט אז די ניו יארק טיימס זאל שרייבן אז די אידן...

Speaker 1:

ניין, ס'קען מיינען די גאולה, די גרויסע גאולה, אבער ס'קען אויך מיינען אויף א קליינע פארנעם. סא, יא. אבער „אריכות ימים לבניך" איז שוין אביסל א גרעסערע זאך. דאס מיינט זיכער יא די גאולה.

„עולתה תקפץ פיה"

בקיצור, די **„צדיקים יראו וישמחו, וישרים יעלוזו, וחסידים ברנה יגילו"** — און די רבי'ס ברידער — **„ועולתה תקפץ פיה"**.

Speaker 2:

ניין, דאס איז „עוולה". וואס זאגט מען? „עוולה"?

Speaker 1:

ס'מיינט „עוולה", די חפצא פון „עוולה" מיינט עס. ס'זעט מיר אויס ווי די „עוולה" פון די חסידים. לאמיר זיך נישט נארן, די ישרים און די חסידים האבן דאך אויך עפעס א שטיקל „עוולה", יא? „עוולתם אזרוע", „ועולתה תקפץ פיה" זאל מעלה ווערן.

„ממשלת זדון" / „מלכות עליזה"

סא, די פשוט'ע טייטש מיינט אז די מלכות הצדק, די מלכות פון די אידן, פון די קדושה, זאל געלונגען, **„וכל הרשעה כולה כעשן תכלה"**, וואס דאס מיינט די מלכות הרשעה וואס פירט אויס, **„כי תעביר ממשלת זדון"**, וואס מ'רעדט ביי „ולמלשינים", יא, „ומלכות זדון מהרה תעקר, ומלכות עליזה". אה, דער רמב"ם זאגט אזוי. די מלכות איז יעצט „עליזה", זאל זי נישט זיין אזוי „עליזה". מ'איז מרמז דעם שאנז עליזע. איך ווייס נישט צו ס'איז דא א פסוק „מלכות עליזה". „מלכות עליזה, מלכות עקשן", יא, דאס מיינט פון רומי, ווענדט זיך וועלכע פייטן. מכבה געווענליך, מלכות הרשעה געווענליך, און זיי זאגן נישט דוקא מלכות הרשעה, מלכות עליזה, יא. יא. איך מיין אז אונז אין אונזער פאל האט פשוט ליב צו זאגן אז ס'איז טאקע בחיים, ס'מאכט מער סענס אז ס'זאל זיין ביי אונז, אונז האבן אויך די בחיים איינלייגקייט פאר דעם, אה, בחיים ובחיים, און הייבן אן די בחיים.

ראש השנה — ברכה שלישית און ברכה אמצעית

„ובכן תן פחדך" — המשך

Speaker 1:

געווענליך איז מלכות הרשעה געווענליך. אונז זאגן נישט דאס ערשטע שטיקל, נאר "ובא לציון". אונז טאפן זאגן.

יא, ס'קען מיינען אז אונזער נוסח האט פשוט ליב צו זאגן דוקא "ובכן". ס'מאכט מער סענס אז ס'זאל זיין בעת. אונז האבן אויך דא א "ובכן" ענליך צו דעם. אה, ס'איז אזא קאמפערעזאן. אה, ובכן ובכן. אונז הייבן אן מיט ובכן, אונז הייבן אן מיט ובכן.

וואס הייסט עס? דער ערשטער "יתקדש שמך". ס'איז אן ענקער ווארט וואס מ'הייבט אן א נייע שטיקל מיט דעם ובכן. און נאכדעם פירט מען אויס אזוי, **"ובכן תן פחדך"**, נאכדעם וואס ס'איז דא די גאנצע זאך. יא, **"ובכן תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך"**. ובכן תן פחדך, יא.

און אונז שלאגן... מ'גייט צוריק צום אנפאנג, אה, ווי **"וידע כל פעול כי אתה פעלתו"**. "וידע כל פעול" גייט זיין שפעטער, אבער... אדער **"וייראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים"**. האסטו? דאס איז אויך אזא זאך, **"ובכן תן פחדך ה' אלקינו... וייראוך"**. דאס איז זייער ענליך צו... דאס זעט אויס ווי אזוי ווי א נוסח קדושה. ס'איז זייער ענליך צו וואס מ'זאגט ביי א קדושה אויך.

יענץ זעט אויס אביסל אזוי ווי "רישא דלתתא", **"ויעשו כולם אגודה אחת"**, זיי זאלן נעמען דיין מלכות, און דא דו זאלסט געבן דיין מלכות. אקעי, דאס גייט דאך די זעלבע. יא, אונז זאגן דאך **"ובכן תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך... וייראוך"**. יא.

פסוקים וואס אונזער נוסח זאגט נישט

און דא איז דא א פסוק וואס אונז זאגן נישט. דער רמ"א זאגט דאס, **"ונגד זקניו כבוד"**. אזוי ווי ס'שטייט א פסוק, **"כי חפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד"**. אה, קענסט צולייגן די פסוק אין לשון אויב דו ווילסט. וואס מיינט עס? אז די זקני ישראל זאלן מכבד זיין עפעס אזוי.

"ונאמר ה' אלקינו ימלוך לעולם ועד". אונז זאגן אויך נישט דעם פסוק. אונז זאגן "ה' ימלוך לעולם". און "ונאמר" דאס איז דער פסוק וואס אונז זאגן, **"ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה"**. **"ברוך אתה ה' המלך הקדוש"**.

דער חידוש פון ראש השנה — הרחבה אין ברכה שלישית

אקעי, דאס איז דער סוף פון... "אתה בחרתנו", גראדע. דאס איז נאך אלץ די המשך פון המלך הקדוש. זייער אינטערעסאנט. נישט אזוי ווי געווענליך וואס מ'לייגט נישט צו ביי די ערשטע דריי און מ'הייבט אן א ברכה אמצעית. איך גלייב אז ס'איז א נייע חידוש פאר ראש השנה, אז מ'לייגט צו א גרויסע לאנגע חתיכה אין די קורצע מלך, וואס געווענליך איז נאר "הקל הקדוש" ווערט "המלך הקדוש".

Speaker 2:

איך זאג, דער רבי האט אנגעהויבן אזוי אז דאס איז אין די ברכות א... יא יא, איך מיין ער האט נישט געזאגט די פרטים, ער האט נאר געזאגט אז מ'זאגט דאס אין ברכה שלישית.

Speaker 1:

למעשה, ס'איז א נארמאלע זאך צוצולייגן אין די ברכה שלישית. א יעדן טאג לייגט מען צו ביי "ובא לציון" אין די ברכה שלישית "פתיחה קדושה" וכדומה. ס'איז נישט... אה, "פתיחה קדושה" איז ווי אין קדושה? ס'איז דאך אויך אזוי אין קדושה. ס'איז זייער ענליך. אבער ס'קען זיין אז דאס האט צו טון מיט די טויש צו "המלך הקדוש". מ'זאגט **"ויגבה ה' צבאות במשפט"**. ס'טייטש, איינמאל מ'האט יענץ צוגעלייגט, איז פשט אז מ'האט שוין געמאכט אז דא איז דא א פלאץ צו רעדן וועגן ענינים פון ראש השנה.

ס'איז צוויי אנדערע זאכן. **"ויגבה ה' צבאות במשפט"** האט דער רמב"ם געזאגט אז מ'זאגט א גאנצע וואך. און די אלע שטיקלעך זאגט מען נישט אפילו לויט'ן רמב"ם א גאנצע וואך, נאר ראש השנה און אפשר אויך יום כיפור.

Speaker 2:

רייט. אבער איך מיין אז ס'שטימט דאך מיט "המלך". ס'איז א גוטע חתימה, ס'איז א גוטע הקדמה צו די חתימה פון "המלך הקדוש". מ'רעדט וועגן מלכות, מ'רעדט דירעקט וועגן מלכות.

Speaker 1:

יא. איך זאג, אבער אין קדושה זאגט מען דאך אויך אזוי, "מי כמוך חתום לא יוכל עניו". ס'איז זייער ענליך אין קדושה. ס'זעט אויס אז ס'איז די נוסח פון די דריטע ברכה. ס'איז נישט אז מ'איז אוועקגעגאנגען פון די נוסח, ס'איז נאר א הרחבה אזוי לכבוד יום טוב, לכבוד ראש השנה. אבער געווענליך טוט מען נאר די ברכה אמצ��ית. אזוווי שבת און די אנדערע ימים טובים איז נאר א ברכה אמצעית.

דיגרעסיע — ניגונים און רווח

איך מיין אז די תנועה'לע "אה אה אה" וואס מ'מאכט אזוי נאך יעדע שטיקל ראש השנה, מ'דארף טרעפן אזא שטיקל פאר א גאנצע רויכער, ווייל ס'גיבט אזא רווח לזבורא, נישט דו זאגסט אלץ אין איין דררררררררר.

Speaker 2:

אויך דארף מען מאכן אזא ניגון ווען צוויי אידן לערנען צוזאמען פאר א שיעור. אההה, דאס קען מען מאכן. טראפ, איך קען מאכן א באטן.

Speaker 1:

מ'וועט דארטן נאזן זיך מוטשענען, און די דורות הבאים וועלן זיך מוטשענען.

ברכה אמצעית פון ראש השנה — ערבית, שחרית, מנחה

אקעי, יעצט איז שוין ווייטער די ברכה אמצעית.

Speaker 2:

זאלסטו מיר זאגן, אדער איך זאל דיר זאגן?

Speaker 1:

איך קען זאגן, די ברכה אמצעיתא פון ראש השנה ביי ערבית, שחרית און מנחה, די מיטעלסטע ברכה, די ברכה וואס מ'טוישט אלץ שבת און יום טוב, וואס דאס איז אנשטאט די אלע ברכות פון בקשה פון די וואכן, דאס איז די ברכה אמצעיתא פון ראש השנה ביי אלע דריי תפילות, איז מען הייבט אן מיט ענליך צו שבת, קודם דאנקט מען דעם אייבערשטן אויף די בחירה מכל העמים און באקומען די תורה ומצוות, **"אתה בחרתנו מכל העמים ורצית בנו מכל הלשונות, קדשתנו במצוותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת"**. דורך געבן די תורה האט דער אייבערשטער קורא געווען אויף אונז זיין נאמען, האט ער אונז גערופן אלקי ישראל וכו'.

קשיא — פארוואס צוויי מאל "את"?

"ותתן לנו ה' אלקינו את יום טוב מקרא קודש הזה, את יום הזכרון הזה". די לשון, פארוואס שטייט צוויי מאל "את"? "את יום טוב", "את יום הזכרון"? ווייס איך נישט.

Speaker 2:

דאס איז דאך ביי יעדע יום טוב, ביי דעם... יא, יא, "זכרון תרועה" ביי אהבה, "זכרון תרועה".

Speaker 1:

דער יום טוב ראש השנה ווערט אנגערופן "זכרון תרועה", אז דער אייבערשטער געדענקט די אידן דורך תרועה, צו וואס? "זכר ליציאת מצרים".

"זכרון תרועה" ענליך צו "זמן חירותנו"

Speaker 2:

די "זכרון תרועה" איז אזויווי די מקביל פון "זמן חירותנו", רייט? אזוי יום טוב. אדער איז דא וואס אונז זאגן אונז נישט, אונז זאגן "זכרון תרועה" נאר ווען ס'איז שבת, אדער "יום הזכרון".

Speaker 1:

מיר זאגן דאס, "את יום הזכרון", "זכרון תרועה".

"אלקינו ואלקי אבותינו מלוך על כל העולם"

און דא זאגט מען די "יעלה ויבוא" וואס דריי מאל האט מען שוין פריער געזאגט די נוסח, און מ'גייט ווייטער אזוי, **"אלקינו ואלקי אבותינו, מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך"**. אלע דריי זאכן טייטש אז דער אייבערשטער זאל מגלה זיין זיין מלכות, זיין שיינקייט, זיין טייערקייט. **"וידע כל פועל כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה"**. די דריי זאכן זאגט אויך די זעלבע זאך, אז אלע באשעפענישן זאלן מודה זיין אין די מלכות שמים.

און נאכדעם ענדיגט מען מיט די געווענליכע תפילה וויאזוי מ'ענדיגט שבתים און ימים טובים, "קדשנו במצוותיך", און די ענדע ענדיגט מען אזוי, **"דברך אמת וקיים לעד"**.

דיסקוסיע — וואס מיינט "דברך אמת וקיים לעד"?

וועלכע דברך? דאס איז דער אייבערשטער האט... נו, איך ווייס נישט, דברך אמת איז די תורה? אלע זיינע דברים זענען אמת, אויף וועלכע ס'מיינט דא? וואס מיינט מען דא ספעציפיש? איך ווייס נישט. דו פרעגסט א גוטע שאלה.

וויאזוי גייט די ברכה ווייטער? **"ברוך אתה ה' אלקינו מלך כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון"**. אפשר איז דא א רמז אז ווען מ'גייט בלאזן שופר גייט דער אייבערשטער געדענקען, אזוי ווי ס'שטייט "ותקעתם בחצוצרות", נו, וויאזוי שטייט די לשון הפסוק? ווען מ'גייט בלאזן שופר גייט ארויסקומען זכרון לפניו.

Speaker 2:

יא, אבער דא רעדט מען נאכנישט פון דעם, דא רעדט מען פון מלכיות, מ'האט נאכנישט דערמאנט... יא, מ'האט דערמאנט זכרון תרועה, איך ווייס נישט וואס די דברי חיים זאגט דא ספעציפיש.

Speaker 1:

ניין, דאס מיינט עפעס אנדערש.

Speaker 2:

וואס איז די טייטש?

רש"י'ס פירוש — "דברך נצב בשמים"

Speaker 1:

זאגט דער הייליגער רש"י... איך האב דא רש"י. רש"י זאגט אזוי: **"סומך על מה שכתוב בסתיקת לעולם ה' דברך נצב בשמים"**. אז דאס מיינט די דין פון ראש השנה, אז דער אייבערשטער האט גע'משפט'ט אדם הראשון, און ביי די ענין איז ער דן די אלע דורות לדורי דורות, און זיי זענען יוצא בדימוס. רש"י זאגט אז דאס מיינט "דברך", "דברך נצב בשמים".

ס'איז אינטערעסאנט וויאזוי ס'קומט דא אריין, ווייל ס'פעלט די גאנצע הקשר, ער האט נישט געזאגט פארדעם... דו זאלסט גוט אריינקומען ערגעץ וואו מ'רעדט וועגן די דין פון ראש השנה, ווייל ס'איז ממש נישט דערמאנט. אפשר איז דא אן ענין אז מ'זאל עס דוקא דערמאנען אזוי ברמז די ענין פון דין פון ראש השנה. אז דאס מיינט די דין פון ראש השנה איז דא ברמז, ווייל מ'זאגט נישט קלאר אין די תפילה, אין די אנהייב תפילה, אז דער אייבערשטער איז היינט דן, נאר טאקע אזויווי דו זאגסט, מלכיות זכרונות שופרות.

פירוש על פי חסידות — "דבר ה'" מיינט די בריאה

אפשר איז עס אזוי ווי, אממ... אקעי, על פי חסידות, אזוווי מ'זאגט די בעל שם טוב, "דברך אמת", "דבר ה'" מיינט דאך די בריאה, דער אייבערשטער איז אלעס, דאס איז אמת וקיים.

פירוש פארבונדן מיט מלכות — צוזאג פון גאולה

Speaker 2:

אויב מ'וויל עס מער מקשר זיין מיט די ברכה, קען מען זאגן אז דער אייבערשטער איז געווען דער מלך פון די אידן, און ס'איז דא א גלות, און מ'בעט אז ס'זאל זיין נאכאמאל גילוי כבוד ה', ווייל "דברך אמת וקיים לעד", אז דו גייסט נאכאמאל אויסלייזן און דער אייבערשטער גייט נאכאמאל זיין מלך.

Speaker 1:

מ'זאל אפשר... יא, ס'שטימט מיט דעם "מכריזים בקול משאלה", דער אייבערשטער איז אלקי ישראל מלך, "מכריזים בקול משאלה", און "דברך אמת וקיים לעד" אז אייביג זאל זיין. מען זאל אייביג זען אז מלכותו ברצון משלה, אז אלקי ישראל איז דער מלך.

פארגלייך מיט ברכת ההפטרה

און מ'זאגט נאך עפעס ענליך ביי די ברכה פון די הפטרה, אמת, "דברך מלכנו", וואס זאגט מען? **"נאמן אתה הוא ה' אלקינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך אחור לא ישוב ריקם, כי א-ל מלך נאמן ורחמן אתה"**, אדער "נאמן בכל דבריו". ס'איז ענליך. אבער יעצט רעדט מען פון די הבטחות פון די נביאים, וואס ווען מ'ווייסט נישט וואס ס'מיינט איז שווער צו זאגן די ווארט "דברך אמת". אמת, "והוקיך אמת", אבער "פוקד עון אבות על בנים".

Speaker 2:

איך מיין אז מיין פשט איז נישט אזוי שלעכט, ווייל ס'איז מער פשוט, אז ס'איז קאנעקטעד מיט די "מלכותו ברצון משלה" וואס מ'פאדערט.

Speaker 1:

אזוי ברענגט דער בית יוסף אין כל בו כתוב אז דער אייבערשטער האט צוגעזאגט אזויפיל זאכן, "ואין אנו גולי שתיקה לכולא, ואדרבא, המליכהו", בעט מען ער זאל טאקע אזוי טון. איז די פשט, די צווייטע פשט מאכט סענס.

דער רמב"ם'ס נוסח — "ואנחנו עמך"

אקעי, דער רמב"ם זאגט אונז נישט וויאזוי מ'ענדיגט די "קדשנו במצוותיך", ער זאגט "ואנחנו עמך ה' אלקינו את יום תרועה הזה", אדער וויאזוי? "את יום הזכרון הזה". יא, אינטערעסאנט. געוועגליך זאגט ער אויך דאס, אבער ער רעדט, אויך פריער האט ער אזוי געזאגט ביי "קדשנו במצוותיך", ווען ער איז געגאנגען צו די ענד האט ער נישט געזאגט פונקטליך וואס מ'טוט די איסוף. אפשר פלעגן זאגט מען גארנישט, אפשר פלעגן זאגט מען "א חילוק, קדשנו במצוותיך ושים חלקנו בתורתך", ניין, אפשר זאגט מען בכלל נישט "סוכה". די הלכה איז דאך "ואנחנו עמך". פארוואס זאגט מען אויף שבת "ואנחנו עמך גוטע שבתים"? איך מיין, דער רמב"ם וועט דאך אונז זאגן, אזוי ווי... דער רמב"ם וועט דאך אונז זאגן וואס ס'וועט געווארן.

אקעי, איך ווייס נישט וואס איך האב געזאגט. יא, ווייטער.

"מלך על כל הארץ קדש ישראל ויום הזכרון".

מוסף ראש השנה — אנהייב

און יעצט גייט דער רמב"ם זאגן, מוסף ראש השנה ווייסן מיר דאך שוין, דער רמב"ם האט אונז שוין פריער געזאגט אז ס'האט מער תפילות, ס'האט די מיטלסטע איז דא, ס'איז נישט זיבן ברכות נאר ס'איז ניין ברכות, יא. גייט אונז דער רמב"ם זאגן די נוסח פון מוסף ראש השנה.

הייבט מען אן די זעלבע... נאך המלך הקדוש גייט מען צו "אתה בחרתנו" און מ'זאגט די נוסח פון מצרים, און מ'זאגט די נוסח פון מוסף, **"ומפני חטאינו גלינו מארצנו"**. "אתה בחרתנו" איז די זעלבע, **"אתה בחרתנו מכל העמים"**, **"ותתן לנו ה' אלוקינו באהבה את יום"**, דא איז יא אנדערש ווי די געוועגליכע מוסף פון די אנדערע ימים טובים, ווייל מ'זאגט **"את יום הזכרון הזה, את יום טוב מקרא קודש הזה"**, און נאכדעם זאגט מען **"אלוקינו ואלוקי אבותינו מלוך על כל העולם כולו בכבודך"**.

תפילת מוסף דראש השנה — מלכיות

מבנה המוסף דראש השנה

Speaker 1: הייבט מען אן די זעלבע, נאך המלך הקדוש גייט מען צו אתה בחרתנו, זכר ליציאת מצרים, און מ'זאגט די נוסח פון מוסף, ומפני חטאינו גלינו מארצנו, עד מתי יום טוב. דא איז יא אנדערש ווי געוועגליכע מוסף פון די אנדערע ימים טובים, ווייל מ'זאגט יום הזכרון הזה, ומתחלה לא תתננו ה' אלהינו, וכו' זכר למשה עבדך. און ביז דא איז אזוי ווי אלע ימים טובים, און דא הייבט זיך אן די נוסח פון מלכיות.

איז די נוסח אזוי, די נוסח איז א נוסח פון מלכיות, ווער האט עס געמאכט, אנשי כנסת הגדולה אדער חכמים, פריערדיגע חכמים.

Speaker 2: אה, שטייט אויף עלינו, שטייט יהושע בן נון איז מחבר געווען עלינו.

Speaker 1: אה, דאס איז דאס וואס איך האב געמיינט צו זאגן, יא, ווי שטייט, שטייט אין חז"ל אזוי?

Speaker 2: על כל פנים.

עלינו לשבח — דאנק פאר אונזער אויסדערוועלטקייט

Speaker 1: **עלינו לשבח לאדון הכל, לתת גדולה ליוצר בראשית, שלא עשנו כגויי הארצות, ולא שמנו כככל משפחות האדמה, שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם.** מ'דאנקט דעם אייבערשטן אז מיר זענען נישט אזוי ווי אלע גוים, וואס די אלע גוים זענען נעבעך אזוי נאריש, אזוי

שהם משתחוים להבל וריק, ומתפללים אל אל לא יושיע, זיי דינען עבודה זרה, זיי זענען מתפלל צו א גאט וואס קען נישט העלפן.

ואנחנו, אונז זענען מיט די... גייט צוריק צו עלינו לשבח, אונז זענען מיט די אויסדערוועלטע, אונז דאנקען אויף דעם אז אונז זענען מיט די וואס קענען יא טון די ריכטיגע זאך, אונז זאגן **ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ,** ער גייט דא צוריק צו די יוצר בראשית, ער וואס האט באשאפן די וועלט, **מושב יקרו בשמים ממעל, ושכינת עוזו בגבהי מרומים,** ער איז גרויס, ער איז מושל אויף אלע וועלטן, זיין כסא הכבוד איז בשמים ממעל, און ער איז נאך אלץ שכינת עוזו, זיין שכינה, זיין גבורה איז בגבהי מרומים. **הוא אלהינו ואין עוד, אמת מלכנו ואפס זולתו, ככתוב בתורתו וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' אלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד.**

דיון: פארוואס זאגט מען "ככתוב בתורתך"?

א פסוק וואס זאגט טאקע אז ס'וואלט נישט געשטאנען קיין פסוק וואלט מען נישט געוואוסט, אהה?

Speaker 2: אקעי. וואס ברענגט ער א פסוק אויף דעם?

Speaker 1: ככתוב בתורתך, אזוי ווי דער פסוק זאגט עס אין די שענסטע ווערטער. ער וויל זאגן די לשון הפסוק, ווייל אנשטאט צו זאגן זיינע אייגענע ווערטער, קען ער דאך זאגן די לשון המקרא. אבער ככתוב בתורתך, ער וויל עס נישט סתם אריינלייגן אזוי ווי סתם א חלק פון זיין פיוט.

Speaker 2: ניין?

Speaker 1: אקעי. ניין, די אלע, דאס איז בעצם שוין פארט פון די וואס מ'זאגט פריער אזויפיל מאל, יא. אבער דא איז דא ממש הלכה אז מ'דארף מאכן די הפסק, און באלד וועט מען ממש מאכן די ליסט.

Speaker 2: אהא.

Speaker 1: לכאורה, איך ווייס נישט, איך דארף פארשטיין דאס. אפשר וויל ער העלפן די פסוק, אפשר העלפט ער נישט, אפשר העלפט ער די פסוק. נישט נאר אונז זאגן, נאר אזוי, די פסוק איז דער וואס זאגט אונז אויך דאס.

Speaker 2: על פי חסידות איז פשט א טייטש, ס'איז ראשך ככרמל, וואס טייטשן די גאנצע תורה שמע ישראל, יא.

Speaker 1: ניין, ס'איז אן אינטערעסאנטע זאך וואס ער זאגט ככתוב בתורתך, אז מיר זאלן מיר דאס דערמאנען. ווייל **"וידעת היום והשבות אל לבבך"** איז דאך א מצוה אז דו זאלסט דערמאנען, דו זאלסט געדענקען אז **בשמים ממעל ועל הארץ מתחת.** מיט דעם וואס איך האב עס יעצט געזאגט, האב איך געטון די מצוה פון די תורה, אזויווי, ס'איז אזא סארט זאך, ניין?

Speaker 2: יא, בעיקר ווייל "וידעת היום והשבות אל לבבך" איז א חיוב.

Speaker 1: ס'זאגט נישט נאר, ס'זאגט אזא מצוה, אזא... וואס אונז זענען מיר מקיים ווען אונז זאגן עס. ביים דאווענען זענען מיר דאס מקיים אביסל, אבער די רמב"ם האט עס נישט אויסגערעכנט ווי א מצוה, אבער מ'קען עס אנקוקן אין די וועג.

Speaker 2: די ערשטע מצוה, נישט פון די פסוק, אבער...

Speaker 1: רייט, די מצוה פון אנוכי, אבער יא.

Speaker 2: אקעי.

אוחילה לאל — הקדמה צו מלכיות

Speaker 1: שוין, ווייטער גייט מען מיט די נוסח פון מלכיות, **"ואחילו לקרא לך לפנים"**, און דאס איז דאך ביי אונז איז דאס א הקדמה צו די בעל תפילה'ס תפילה. די רמ"א לייגט עס דא אריין. ביי אונז זאגט מען עס אויך דא איידער חזרת הש"ץ.

Speaker 2: ניין.

Speaker 1: וואס הייסט ניין? וואו זאגט מען "ואחילו לקרא"?

Speaker 2: די בעל תפילה זאגט עס.

Speaker 1: נו, ווען זאגט עס די בעל תפילה? פאר ער הייבט אן מלכיות, זכרונות, און שופרות.

Speaker 2: וויטש איז ווען?

Speaker 1: דא, יא, גוט, אבער... ס'איז אמת אז ס'איז א שאלה. אבער אונז זאגן עס נישט ביי אונזער שמונה עשרה. דער רמב"ם זאגט אונז נאך דא די מלכיות זכרונות שופרות נישט די תוספות פון די שליח ציבור. ביי אונז איז דאס די תוספות פון די שליח ציבור.

Speaker 2: אמת, אמת.

Speaker 1: אבער ס'זעט טאקע אויס אזוי. אבער ס'איז "אשר בקל אלם אשירה עוזך" זעט אויס אביסל ניין?

Speaker 2: רייט, ס'זעט אויס אזויווי אונז פילן זיך אז ס'איז א נוסח פון די בעל תפילה, אז ער האט א שאילת רשות. אבער ס'איז נישט אנדערש ווי "ה' שפתי תפתח" וואס אונז זאגן יעדער איינער. וואס איז די חילוק?

Speaker 1: ניין, באמת איז די זאכן וואס א יחיד קען זאגן. ס'זאגט נישט ממש דירעקט א נטילת רשות, אזויווי וואס הייסט יענע שטיקל, די לענגערע שטיקל וואו די בעל תפילה בעט רשות?

Speaker 2: "ה' שפתי תפתח"?

Speaker 1: "ה' שפתי תפתח", יא. "אחילה לקל אחלה פניו", איך בעט, יא?

Speaker 2: "אוחילה" איז איך האף, א לשון "מייחל", יא?

Speaker 1: איך האף צו די אייבערשטער. "אחלה פניו", איך בעט.

Speaker 2: ניין, "אוחילה" איך האף, "אחלה" איך בעט.

Speaker 1: "ואשאלה ממנו מענה לשון", איך גיי אים בעטן מיין בקשה. "אשר בקל אלם אשירה עוזך", דאס הייסט איך גיי טון ביידע, איך גיי בעטן און שבח והודאה, אזויווי אלע תפילות איז ביידע. "אביע רננות ואזמרן פלאך", איך גיי מודה זיין, איך גיי דאנקען און מרומם זיין אויף די טובות וואס דער אייבערשטער האט מיר שוין געגעבן.

"לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון"

"לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון", דאס הייסט אז די ענליכסטע איז צו "אבינו שבשמים שפך לבך כמים". די ווערטער וואס איך גיי זאגן קומט אויך פון די אייבערשטער. "לאדם מערכי לב", דער מענטש טראכט די זאכן, כאילו דער מענטש ברענגט זיין רגש, זיין הכרת הטוב, און דער אייבערשטער געט די ווערטער עס ארויסצוברענגען. יא, דאס איז פשט די ווערטער אין משלי. איך מיין איך האב אזא עברי טייטש, איך בין נישט זיכער אז ס'איז די ריכטיגע טייטש, אבער אזוי ווײן איך אויך.

"ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", ס'שטימט זייער גוט מיט "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", וואס איז א פסוק אין אן אנדערע פלאץ אין תהלים.

"ברוך אתה ה' למדני חוקיך"

"ברוך אתה ה' למדני חוקיך", וואו קומט אריין "ברוך אתה ה' למדני חוקיך"?

Speaker 2: לכאורה די המשך, לערן מיר אויס וויאזוי צו דאווענען וויאזוי דיינע חוקים ווילן. יא. איך מיין דער פסוק לכאורה מיינט תורה, אבער מ'קען עס אריינזאגן.

Speaker 1: אבער ער האט געזאגט, עס שטייט אין "אשרי תמימי דרך", ס'רעדט א גאנצע צייט וועגן תורה.

Speaker 2: אקעי.

Speaker 1: אקעי. ווייל דא גייען זיך יעצט זאגן אסאך פסוקים פון די תורה.

Speaker 2: אה, אז ס'איז א שטיקל ברכת התורה פאר די פסוקי מלכיות? קען זיין.

Speaker 1: אפשר דאס איז די שטיקל. אה, ס'איז "אלומם אני בלשון", אז מ'זאל זאגן די ריכטיגע פסוקי מלכיות. ס'איז אסאך דאך, ס'איז דאך דא הלכות, און דער ענדע רמב"ם זאגט דאך, ס'איז דא משניות וואסערע פסוקים מ'קען יא ברענגען, וואס נישט. ס'איז דאך דא הלכות.

Speaker 2: דאס גייט זיין אינטערעסאנט. ס'איז א שופר.

Speaker 1: אה, ס'איז אינטערעסאנט. ס'איז א ברכת התורה פאר... אפשר דאס איז די סוד.

Speaker 2: איך ווייס נישט, איך גלייך דעם פשט. ס'איז א ברכת התורה פאר די... ס'איז אויך, אזוי ווי דו האסט דערמאנט, מ'זעט אין די משנה אז ס'איז שווער, נישט יעדער איינער האט געקענט אלע פסוקים, מ'האט אסאך מאל געדארפט...

Speaker 1: יא, יא, יוצא אויב מ'האט נאר געזאגט אזוי אדער נאר אזוי.

Speaker 2: יא, ס'איז א שווערע זאך, איך דענק אין צען פסוקים פון די תורה וואס זענען דן בנושא. הייַנט האט מען א סידור, איז אלעס איזי.

Speaker 1: איך וויל אביסל צולייגן, ווייל "אלקינו קוה" האקט אויך אפ, וואס איז נישט א לשון פון א פסוק.

Speaker 2: "אלקינו" איז א המשך פון עפעס, איך מיין אז ס'איז א המשך פון...

Speaker 1: פון די פריערדיגע תפילה, פון עלינו.

Speaker 2: עלינו. אזוי ווי ביי אונז זאגן מיר עס...

Speaker 1: אונז זאגן מיר עס צוזאמען אינמיטן יעדן טאג שוין.

על כן נקוה לך — תפילה פאר מלכות שמים

Speaker 1: **"אלקינו קוה לך ה' אלקינו"**, דא זאגט ער דאך "אחלה", איך האף צו דיר. דא בעט מען עפעס, נישט לשון אז ס'איז טאקע לשון תפילה, נאר לשון איך האף. איך בין מיט דיר, אייבערשטער, איך האף. **"אלקינו קוה לך ה' אלקינו, לראות מהרה בתפארת עוזך, להעביר גילולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון, לתקן עולם במלכות שדי".**

Speaker 2: "לתקן" מיינט טאקע אויפשטעלן.

Speaker 1: יא, מ'מאכט א פלאן, אוועקשטעלן, מ'גייט פלאנירן א וועלט במלכות שדי. **"ויקבלו כולם את עול מלכותך, ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד".**

Speaker 2: דאס איז אזוי ווי א המשך פון "והאלילים כרות יכרתון", יא? ס'איז אביסל... יא, מ'האלט שוין דא אינמיטן די... ס'איז שוין גענוג כרות יכרתון. "ויקבלו כולם את עול מלכותך" איז שוין די...

Speaker 1: יעדער גייט שוין פונה זיין צו דיר.

Speaker 2: יעדער גייט שוין פונה זיין צו דיר. ס'קומט נאכאמאל עפעס אזוי.

Speaker 1: יא, ס'איז... "גילולים" און "אלילים" מיינט די עבודה זרה. מ'גייט אוועקרייסן די עבודה זרה, און מ'גייט אויפבויען אז נאר די מלכות שדי איז די אמת'דיגע. און דעמאלטס "כל רשעי ארץ" גייען צוריקקומען. ס'איז נישט דא געשטאנען אז מ'זאל אויסהרג'נען די רשעי ארץ. נאר מ'זאל אראפנעמען די גלולים און די אלילים, אראפרייסן עבודה זרה, און אויפשטעלן אנשטאט דעם א גרויסע הכרזה פון מלכות שמים. און דעמאלטס "כל רשעי ארץ" זאלן צוריקקומען צו די אייבערשטער, און דעמאלטס וועט זיין **"יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון".**

דיון: דער מבנה פון "על כן נקוה"

Speaker 2: ס'פעלט דא א... ס'גייט דאך אזוי, למ"ד למ"ד למ"ד, רייט? להעביר גלולים, לתקן עולם, להפנות אליך. דאס איז אלץ א המשך אויף די "ונקווה לך", וואס האפט מען? כאפסט? שטימט מיין סדר יעצט? איך הער.

Speaker 1: נאכדעם זאגט מען **"יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון". "לפניך ה' אלקינו יכרעו ויפולו, ולכבוד שמך הגדול יקר יתנו, ויקבלו כולם את עול מלכותך, ותמלוך עליהם לא עולם ועד, כי המלכות שלך היא, ולעולמי עד תמלוך בכבוד"**. און דא הייבט מען אן אויסצוזרעכענען די פסוקים פון מלכיות.

פסוקי מלכיות

Speaker 1: סא, מלכיות ראש השנה איז אויסגעשטעלט אזוי ווי ס'שטייט אין די משניות אז מ'זאגט נאך פסוקי מלכיות. און יעדע זאך זאגט מען פון תורה, נביאים וכתובים. **"וכתוב בתורתך ה' ימלוך לעולם ועד".** און נאך א פסוק איז דא א בקשה אז דער אייבערשטער זאל נאכאמאל מגלה זיין זיין מלכות. **"וכתוב לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו"**. ס'פאסט דא זייער גוט אריין, ווייל שמייסט דאך אויך תרועה אזוי, "תרועת מלך בו".

"וכתוב..."

דיון: וואס מיינט "תרועת מלך בו"?

Speaker 2: וואס מיינט דא לכאורה "תרועה"? דער רצון המלך איז בו?

Speaker 1: "תרועת מלך" מיינט אזויווי כבוד המלך, ניין? כבוד המלך, ווייל פאר א קעניג בלאזט מען תרועות, און דאס איז זיין קול, דאס איז זיין כבוד, מ'שפילט פאר אים מוזיק.

Speaker 2: דו ביסט זיכער אז תרועה מיינט... די רוב מפרשים טייטשן "תרועת מלך" די רעות, מלשון רעות, אדער אהבת המלך. ווייל ס'קומט נישט אריין א תרועה אין די פסוק פון בלעם דארט, ס'קומט נישט אריין קיין בלאזן. ס'איז געווען א גזירת הכתוב מיט די ווארט, אבער...

Speaker 1: אבער רעות איז נישט א לשון חכמים. רעיות איז דא אין די תורה, רעיות דא ליבא, ווידער רעיות. נישט רעיות דא ליבא. אזוי ווי רעיות, אזוי ווי רעיה המלך, ויפתל רחל, וכדומה. חבר.

פסוקים ווייטער

Speaker 1: כתיב **"ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל"**. נאך א פסוק "ויהי בישורון", און דאס איז א קנין אויף די אידן, אזויווי מיר האבן פריער גערעדט. נאך, ווי אונזערע תפילות אין יום טוב האבן מיר עס געהאט.

ברכת מלכיות, זכרונות ושופרות — נוסח ותוכן

נוסח מלכיות — פסוקי כתובים ונביאים

פסוקי כתובים (תהלים)

"דברי קדשך כתוב עלינו אמרו לה' המלוכה ומושל בגוים" — דברי קדשך מיינט די כתובים. וכתוב, די צווייטע פסוק, אלע זענען אין תהלים זע איך, די כתובים זענען אלע תהלים.

וכתוב "ה' מלך גאות לבש לבש ה' עוז התאזר אף תכון תבל בל תמוט" — זאגט ער "ה' מלך", דער אייבערשטער האט אנגעטון בגדי מלכות, גאות, עוז, דאס איז אלץ ענינים פון מלכות.

וכתוב "ימלוך ה' לעולם אלקיך ציון לדור ודור הללויה".

ביי די ווערט, אונז זאגן דאך "נאמר" אויף די אלע שטיקלעך, נישט כתוב. נאמר... יא.

וכתוב "שאו ראשיכם" וכו', ווייל ווייטער שטייט **"ויבוא מלך הכבוד"**. יא? דערמאנט ער דאך די ווארט "מלך הכבוד". האבן מיר געטון פיר פסוקים פון כתובים.

פסוקי נביאים

יעצט גייען מיר צו נביאים. **"ועל ידי עבדיך הנביאים"** — רעכנט ער טאקע אויס אנדערע נביאים, דריי אנדערע נביאים, אנדערש ווי תהלים, וואס אלע כתבי קודש האט מען נאר דערמאנט תהלים.

דער רמב"ם אין זיין לשון אין הלכות שופר האט געזאגט אז מען זאגט דריי פסוקים פון תורה, דריי פסוקים פון תהלים, און דריי פסוקים פון נביאים, פון אלע נביאים. אינטערעסאנט אזא... יא.

"ועל ידי עבדיך הנביאים נאמר כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים" — דאס איז פון ישעיה.

וכתוב "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה".

דאס איז די פסוק **"ה' ימלוך לעולם ועד"**, וואס מיר זאגן אויך ביי די סוף פון פרקי שירות. דער רמב"ם ברענגט עס דארטן? ניין, מיר זאגן. דער רמב"ם ברענגט עס נישט ביי ערגעץ? נישט איך ווייס. איך דענק ערגעץ איז דער פסוק שוין געווען. יא, מיר זאגן עס יעדן טאג. יא, מיר זאגן עס סוף ברכת שירת הים, אבער איך לייג עס ערגעץ פון דער רמב"ם אויך.

"וכתוב והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

סיום מיט תורה — "שמע ישראל"

"ובשאר כתבי הקודש נאמר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" — דאס הייסט, נאכ'ן אנהייבן מיט תורה, ענדיגט מען מיט תורה, "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד".

און דא איז די איינציגסטע וואס שטייט נישט דיווארט "מלך" דירעקט, אבער "ה' אחד" מיינט אויך די ענין אז ס'איז גילוי כבוד מלכותו, יא יא. "ה' אחד" מיינט אז ער איז די איינציגסטע מלך, אז ער פירט די גאנצע וועלט, דאס איז די טייטש "אחד". זאגט ער, ממילא איז עס "מלך" די זעלבע זאך אזיווי די אלע אנדערע.

ניין, די אנדערע שטייט די לשון "מלך", דא שטייט נישט די לשון "מלך", אבער "אחד" איז אויך די זעלבע ענין, אז מ'איז מודה אויף איין.

סיום ברכת מלכיות — צוריק צום נוסח פון קדושת היום

"אלקינו ואלקי אבותינו" — און דא גייט מען צוריק צו די געוועגליכע תפילת מוסף. אה, ניין, אנטשולדיגט. סאו, יו קען קאלן עס אזוי, קודם כל, מיר זאגן די זעלבע תפילה לכאורה בעקווארדס. די געוועגליכע ברכה אין צענטער פון ראש השנה רעדט זיך וועגן מלכות. אה, סאו **"מלוך על כל העולם כולו בכבודך"** איז אויך די סיום.

יא, די גמרא רופט עס בעצם, לויט די שיטה, אונזער שיטה וואס מיר פירן זיך, די תנאים, אז מ'זאגט קדושת היום און מ'איז מקדים מלכיות אים. סאו, מ'זאגט די נוסח פון קדושת היום בעצם.

איז, מ'גייט מען צוריק צו די נוסח פון ראש השנה וואס מ'האט שוין פריער געהאט, **"מלוך על כל העולם כולו בכבודך"**, און ס'ענדיגט זיך **"מחיש ישועה בקרוב ישועתנו"**, און נאכדעם די געהעריגע תפילה פון שבת און יום טוב, **"והנחילנו ה' אלקינו באהבה וברצון שבתות למנוחה ומועדים לשמחה חגים וזמנים לששון"**, און די ענד איז די ענד פון ראש השנה, **"דברך אמת וקיים לעד, ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון".**

"היום הרת עולם" — די תפילה נאך מלכיות

און נאכדעם קומט ווייטער די נוסח אזוי, **"היום הרת עולם"** — היינט איז געווען בריאת העולם, **"היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים"** — אדער ברענגט מען די ערשטע מאל די ענין פון משפט, דער אייבערשטער משפט'עט, און מ'בעט מען אויף אזוי זאל ער אונז משפט'ן, צו משפט כבנים אדער כעבדים, צווי מיני וועגן פון משפט, ביידע וועגן זאל דער אייבערשטער האבן רחמנות, כרחם אב על בנים, אדער אויב כעבדים זאל ער אויך יוצא לחופשי משפטינו קדוש.

וועגן דעם שטיקל "היום הרת עולם"

די נעקסטע ברכה, ברכת זכרונות. איך ווייס נישט, דאס שטיקל איז זייער א פיינע שטיקל, ס'איז נישט קיין ברכה, ס'איז נישט גארנישט, ס'איז עפעס אזוי ווי א יום הדין, אפילו מ'האט אריינגעליגט. יא, יא, איך מיין אז אלע די תנו רבנן'ס זענען אזעלכע, ס'האט צו טון מיט די תקיעות, מלכיות זכרונות שופרות איז...

אה, דא קומט די תקיעות, דא בלאזט מען, דער רמ"א זאגט נישט, דא איז נישט די פלאץ פון נוסח, נישט קיין סידור, דא איז נאר די נוסח, אבער דא בלאזט מען, נאכדעם זאגט מען היום הרת עולם, מ'זאגט אויך די היום הרת עולם, שטיל איז ביי נוסח, אבער לכאורה האט עס צו טון בעצם מיט די תקיעות, סאמהאו, און דאס האט עפעס מיט די משפט.

די תפילה "אם כבנים אם כעבדים"

די פוינט איז, דער אייבערשטער האט נישט קיין טשויס, ער וויל זיין בנים, האבן מיר א תפילה פאר בנים, ער וויל זיין עבדים, האבן מיר א תפילה פאר עבדים, נאר ווילסטו קענסטו דא נאך, ס'איז דא כמורדים ס'איז דא, מ'בעט איינע פון די צוויי זאל לכל הפחות זיין, מ'וויל פריער זיין גלילם קרוצי קרייסן, און אונז בעטן כבנים אדער כעבדים.

קיצור, ס'איז דאך שווערע זאכן, און אונז זאגן דאך דא א רשות פון סיני, דו זעסט אז ס'איז געווען נאך עפעס א שפעטער'דיגע דראמא מיט די סת"ס.

וועגן "תקיעתא דרב"

שוין, ברכת זכרונות, דו קענסט זאגן אביסל? יא, ס'איז זייער לאנג דאס. אקעי, בעצם די אלע מלכיות זכרונות שופרות גייט בעצם ס'האט אזיווי א פתיחה, אזא שיינע תפילה, און נאכדעם פירט מען אריין די פסוקים, מלכיות האט גאנץ א לאנגע פתיחה, די אנדערע האבן א קורצע פתיחה.

די גמרא רופט די אלע פתיחות תקיעתא דרב, פשטות איז רב האט מחבר געווען די, צו רב צו, איך ווייס נישט ווער ס'איז געווען די שליח ציבור בישיבתו של רב, האט מחבר געווען די פיוטים, אדער וויאזוי מ'וויל עס רופן, די חלק התפילה.

אקעי, ניין, די ווארט אויך אריינגעשמייעט, פשטות איז פון תקיעתא דרב, אזוי הייבט זיך עס אן.

ברכת זכרונות — פתיחה

דער ענין פון "זכרון"

און די צווייטע ברכה הייבט זיך אן מיט זכרונות, ס'רעדט זיך אז דער אייבערשטער געדענקט אלעס, **"אתה זוכר"** — איך מיין אז געדענקען מיינט דא, דא געדענקען מיינט נישט אז דער אייבערשטער האט נישט פארגעסן, זכרונות, די אלע פירושים אז דער אייבערשטער פארגעסט נישט, מיינט אז ער געדענקט, אז ער איז מעורר, ווי מ'זאגט אויף אידיש, ער איז פוקד, ער איז מזכיר, נישט זוכר נאר מזכיר, ער ברענגט עס ארויף אויפ'ן הורייזען, אויפ'ן אויבערפלאך.

מ'עפנט די בוקס צו זיין, אזוי ווי א גאנץ יאר איז דער אייבערשטער משפיע, אבער יעצט איז עס מיט עפעס אן ענין פון משפט, פון קוקן אויף אים. ווי מ'זאגט מ'רעכנט זיך, ער רעכנט, פאררעכנט זיך מיט א מענטש. אפשר איז דאס די לשון וואס קען שטימען אויף זכרון און אויף יום הדין, איך רעכן זיך מיט דיר, איך האב דיר געדענקט. דאס קומט אויף זיין ניגון.

"אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם"

אקעי, **"אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם"** — יא, דאס איז א דאפלטע לשון, דו געדענקסט, איין ליסט, **"לפניך כל התעלומות"**, אזוי ווי א מיניסטערישע פרייז, און נאך א דאפלטע לשון, דו געדענקסט אלע באהאלטענע זאכן, און ער געבט אן עצה פאר דעם.

"אין שכחה לפני כסא כבודך"

אקעי, **"אין שכחה לפני כסא כבודך ואין נסתר מנגד עיניך"** — ס'איז נישטא פאר'ן אייבערשטן נישטא קיין שכחה, און שכחה זאגט ער דא א קלארע, אז די שכחה איז א דאפלטע פון נסתר.

שכחה מיינט נישט דער אייבערשטער פארגעסט נישט, ער איז אלט געווארן און ער פארגעסט. שכחה מיינט אזוי ווי א דבר הנשכח, ס'איז נישטא קיין

זאכן וואס זענען עסקעיפּס היז עטענשאַן. יא, עטענשאַן איז א גוטע ווארט אויף ענגליש, מ'האט נישט קיין ווארט אויף אידיש.

"אתה זוכר את כל המפעל וגם כל היצור"

און ער זאגט נאכאמאל, **"אתה זוכר את כל המפעל וגם כל היצור לא נכחד ממך"** — אפשר איז די חילוק פון מפעל און יצור איז די זעלבע זאך. **"הכל גלוי וידוע לפניך"** — אונז זאגן גלוי וידוע.

ס'קען זיין אז כל המפעל מיינט בכלליות, כל המפעל איז אפשר בכלליות, כל היצור איז בפרטיות. כל המפעל ווי דער מענטש פּיט אין די גרויסע פאזל, אבער אויך איז ער... יא. קען זיין יצור איז אזויווי מערערע זאכן, געוויסע זאכן, יעדן באשעפעניש. די מפעל מיינט אזויווי מעשה, מעשה בראשית.

"צופה ומביט עד סוף כל הדורות"

אקעי, **"הכל גלוי וידוע לפניך ה' אלקינו צופה ומביט עד סוף כל הדורות"** — וואס דו האסט שוין געפלאנט דאס אין די אנהייב, פון ששת ימי בראשית איז שוין דא די סדר פון די שנה.

"כי תביא חוק זכרון" — חוק לזכרון שטייט דא, **"להפקד בו כל רוח ונפש"** — דו ברענגסט א סדר, חוק מיינט א סדר, ס'איז דא א צייט ווען מ'דערמאנט זיך, וואס דעמאלט איז נפקד יעדער מענטש, יעדע לעבעדיגע זאך, **"להזכר מעשים רבים והמון בריות לאין תכלית"** — מעשים אסאך, און א סוף, און תכלית מיינט דא אן א סוף, רייט? אזוי אן א סוף נבראו.

און דאס האסטו אלעס געזען פון פריער. איך מיין אז דאס איז דער טייטש פון צופה ומביט עד סוף כל הדורות. גלית, דא האסטו שוין א סדר קבוע פון ראשונה, ווייל ראשונה איז נברא אדם, און דאס איז געבויט אויף דעם, אזויווי די גמרא זאגט שוין, מראשית כזאת הודעת ומלפנים אותה גלית.

"זה היום תחילת מעשיך"

פון די אנהייב, בריאת העולם, בריאת אדם הראשון, האסטו שוין מודיע געווען, האסטו שוין פארציילט, מגלה געווען, אז מ'גייט דן זיין די מענטשן אין דעם טאג.

פארוואס **"זה היום תחילת מעשיך"**? דאס איז דער טאג וואס האט זיך אנגעהויבן זיינע מעשים, ווייל אדם הראשון איז באשאפן געווארן, און **"זכרון ליום ראשון"** — געדענקט מען אזויווי די ערשטע מאל.

על הדורות גייט זיין א זכרון ליום ראשון. אזויווי די ערשטע מאל האט דער אייבערשטער געדענקט אדם און מחליט געווען אים צו באשאפן, כביכול דער אייבערשטער איז מחליט וויאזוי ער זאל זיך פירן מיט די מענטשן יעדע יאר.

"כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב"

און ער פירט דארט מיט א פסוק וואס איך ווייס נישט וואס עס קומט אזוי גוט דא אריין, **"כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב"**. וואס איז די טייטש? ס'איז אזויווי דאס איז די חק, די סדר. דאס איז די פסוק פון ראש השנה, יא, **"תקעו בחודש שופר"**. ס'האט צוטון מיט די חק לזכרון. די ווארט חק, יא, חק לזכרון. חק איז עפעס א... איך ווייס נישט, א געזעץ, א דבר קבוע, א מנהג קבוע. אזוי סאונדט עס.

אקעי, יא, סאו תקעו בחודש שופר, גייט ער צו, כי חק לישראל הוא, אז משפט לאלקי יעקב, אז יעדע יאר איז דא א משפט לאלקי יעקב אין דעם טאג. און די אידן ווייסן אז יעדע יאר איז מען דן. חק לישראל הוא, אז די חק לישראל איז די חק לזכרון, אז דער טאג איז די משפט לאלקי יעקב ווייל ס'איז געווען תחילת המעשים.

דער שפּרינג פון יוניווערסעל צו "אלקי יעקב"

אקעי, און וואס טוט מען אין דעם טאג? אזוי, חוץ פון דעם וואס... ס'איז יא איין זאך וואס איז אביסל אינטערעסאנט, מ'האט געגעבן א שפּרינג פון די יוניווערסעל פון מעשה בראשית צו אלקי יעקב, צו דער אייבערשטער איז אלקי ישראל. יא, ווער ווייסט דערפון? לאו דווקא אז ס'איז נישט אנדערש געווען.

"ועל המדינות בו יאמר"

אקעי, און אין דעם טאג איז אויך **"ועל המדינות בו יאמר"** — אויף די לענדער, די שטעט, אין דעם טאג זאגט מען **"איזו לחרב ואיזו לשלום, איזו לרעב ואיזו לשובע"** — סיי די לענדער באופן כללי, און סיי בריות באופן כללי, די נבראים ווערן דערמאנט דעמאלטס, **"די נסקרים לחיים ולמות"** — מען דערמאנט זיי אדער צו לעבן אדער צו נישט לעבן.

"מי לא נפקד כהיום הזה"

ממילא **"נפקד כל יצור"** — עס איז נישטא גארנישט וואס ווערט נישט, אזויווי איין שטיק חיות, נישטא גארנישט וואס ווערט נישט דערמאנט אין דעם טאג, ווייל אין דעם טאג **"זכר כל היצור"**.

"אשרי איש לא ישכחך"

בקיצור, אלע מעשיות וואס מענטשן טוען. און דא קומט אזא אינטערעסאנטע שטיקל וואס קומט שוין זייער אריין. אזויווי דער אייבערשטער געדענקט אלע מענטשן אין דעם טאג, איז גוט אז א מענטש זאל געדענקען דעם אייבערשטן אויך. **"אשרי איש לא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך"**. פארוואס? **"כי דורשיך לעולם לא יכשלו, וגם לא יכלמו לנצח כל החוסים בך"**.

לכאורה, אויב איינער געדענקט דעם אייבערשטן, וועט דער אייבערשטער אים געדענקען. ער זאגט אז עס גייט דאך זיין גרויסע בושות. איינמאל דו ווייסט אז דער אייבערשטער גייט דערמאנען וואס דו האסט געטון, גייט דאך זיין גרויסע בושות. אז נישט נאר ווען דו טוסט שלעכטע זאכן טוסטו בושות, נאר דער אייבערשטער גייט עס איבערשפּילן. אז דו געדענקסט א גאנץ יאר דאס, דו געדענקסט אז דער אייבערשטער געדענקט, ממילא וועסטו נישט האבן קיין בושות. איך האב געמיינט אז דאס איז א שטיקל סגולה, אזויווי סגולה לזכות בדין, להיות בדביקות כל השנה. **"אשרי איש לא ישכחך... כי דורשיך לעולם לא יכשלו"**.

זיי האבן שוין געהאט אין די ישיבה שפת אמת, וואס איז אויך די ברכה אויף משפט, זייער אינטערעסאנט. ער זאגט דארט אז **"דורשיך"** איז "דורשיך בבטחונך", עפעס האט עס צו טון, עפעס מיט משפט און פקודן האט צו טון מיט געדענקען דעם אייבערשטן. דאס איז דאך שווער און פארשעמט. ניין, פשט איז א גאנצע צייט א תביעה אז אונז האבן היינטיגע עקספעקטעישאנס פון דיר, אז דו גייסט האלטן דיין הבטחה. מיר זאגן דיר די גאנצע צייט, דו האסט געהאט א ברית מיט אונזערע אבות, און דו גייסט אונז נישט לאזן הענגען, און דו גייסט אונז נישט פארשעמען אז אונזער... **"כי דורשיך לעולם לא יכשלו"**.

Speaker 2: יא, ווייטער.

Speaker 1: אה, הלוואי איז עס נאר יא.

דער ערשטער פסוק פון זכרונות: "ויזכור אלקים את נח"

און די לעצטע שטיקל איז לכאורה די הקדמה צו... די ערשטע פסוק וואס מ'גייט ברענגען וואס דאס איז זכרונות, אז דער אייבערשטער האט געדענקט נח. ווען ער זאגט אזוי, "האלאו, ביי אונז זאגט מען 'פגם'". ערשטנס, וואס איז דער חילוק? וואס מיינט "פגם"? האלאו איז נאך זייער שיין. מ'הייבט אן, "אונז ווייסן נאך אז דו געדענקסט יעדן, האסטו דיך שוין געוויזן ביי נח". לייג צו, האסטו געדענקט נח, און האסט אים **"פקדתי במאור רחמיך"**, און אונז זאגן מיר דאס לאנדזש פאר האב רחמים. דו האסט געברענגט דעם מבול, דו האסט געשאכטן כל בשר על האדמה, און מ'בעט מ'זאל געדענקען נח. אזוי ווי נח האסטו געדענקט, האסט אים געדענקט לטובה, זאלסטו געדענקען נח. און דא זאגט מען, "יא, להרבות זרעו כאפר הארץ, להרבות תולדותיו כחול הים". מיינט בני נח זאלן זיין די לייט?

Speaker 2: \[שמועס צווישן צוויי מענטשן\] ווערט פאר די בני נח.

Speaker 1: יא.

Speaker 2: אזוי ווי ס'שטייט אין די תורה, **"ויזכור אלקים את נח ואת כל החיה"** וכו'.

Speaker 1: שוין, דאס איז די ערשטע פסוק. און דא איז, יא, די **"אלקינו ואלקי אבותינו זכרנו בזכרון טוב"** איז בסך הכל אן הקדמה צו די ערשטע פסוק פון זכרונות פון די תורה.

פארוואס קומט אן הקדמה דווקא צום ערשטן פסוק?

ס'איז אינטערעסאנט פארוואס פונקט דאס קומט מיט אן הקדמה, ווייל די הקדמה קומט נישט מענין ראש השנה. ס'איז זייער אינטערעסאנט. ס'איז דא דא א סוד, איך מיין, אוודאי, נח ווערט דערמאנט, אבער סיי דער דערמאנען נח, ווייל ווען ער דערמאנט ווען די קשת אז דער אייבערשטער האט צוגעזאגט אז ער גייט מער נישט חרוב מאכן די וועלט. וואס איז דא די וועניגער ווען מ'דערמאנט נח?

וואס איז קודם א פאקט, יעדע איינע פון די הקדמות לפסוקים האט א הקדמה צו די ערשטע פסוק. אויך דארט האבן מיר גערעדט פון גילוי מלכות, **"וככתוב יחשב מלך"**, ככתוב, רייט. און די שופרות איז דא ככתוב. און די אמת איז אז ס'איז דא פיוטים, אפשר אפילו אין די פיוט איז געקומען, ס'איז דא פיוטים וואס קומען אויף די הקדמה פאר יעדע פסוק. למשל, דער לאנגער פיוט וואס שטייט פאר מלכיות און שופרות וואס אין סאך שולן סקיפט מען, "אסיחה מלכה", יא. דארט איז דא א המשך, א הקדמה אויף יעדע פסוק. ניין, אונזער מחזור איז נאר געדרוקט די הקדמה כללית, אבער ס'איז דא אין די ווייסע מחזור וואס איך האב, ער האט אריינגעדרוקט אויך די הקדמה פון יעדע פסוק, שרייבט ער א שטיקל פיוט וואס איז מסביר די ענין, און נאכדעם "ככתוב" ככה וככה.

ס'איז אינטערעסאנט, ווייל די ערשטע פסוק איז בסך הכל די ערשטע פסוק. איך מיין, די דערמאנען נח איז נישט וויכטיגער ווי דערמאנען אברהם יצחק, אדער דערמאנען ווייטער איינע פון די אנדערע פסוקים. אבער אויף די ערשטע פסוק קומט אן עקסטערע פיוט, אן הקדמה. סאו איך מיין אז מ'איז מונד געווארן, מ'דארף מאכן אן הקדמה פאר די נעקסטע שטיקל אויך. יא. ווען מ'דאוונט שמונה עשרה קען מען זאגן וואס מ'וויל.

פסוקי זכרונות: נוסח הרמב"ם

דער פסוק, די חג אויף די פסוק מיין איך איז נישטא אין אונזער... איך געדענק נישט. דו האסט א חילוק אין די פסוקים דא וועלכע פסוקים ס'שטייט. דער רמב"ם האט אן אנדערע נוסח ווי אונז.

פסוקים פון תורה

ס'שטייט **"וישמע אלקים את נאקתם ויזכור אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב"**. ביי אונז שטייט "במצרים", יא. און נאך א פסוק פון די תוכחה, **"וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור"**, האבן מיר געליינט צוויי וואכן צוריק. און דאס איז עד כאן פסוקים פון די תורה.

פסוקים פון דברי קדשך (תהלים)

נאכדעם פסוקים פון תהלים, אדער מדברי קדשך כתוב לאמר, **"זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל"**, **"ויזכור להם בריתו"**, דאס איז די זכירה. ס'שטייט **"זכר לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור"**, ס'שטייט **"ויזכור להם בריתו וינחם כרוב חסדיו"**. דאס איז די פסוקים פון דברי קדשך.

פסוקים פון נביאים

און מדברי עבדיך הנביאים שטייט אזוי, שטייט די ערשטע פסוק, **"הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה"**. שטייט **"וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך והקימותי לך ברית עולם"**. שטייט **"הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה'"**. אפרים מיינט מען די אידן דא אין די פסוק, יא, פאר סאם ריזען. אריגינעל לכאורה מיינט עס שבט אפרים און מלכות ישראל, אבער ווי יהודה, אין סוף מיינט עס אלע אידן.

יעלה ויבוא אין ברכת זכרונות

און די ענד פון די ברכה פון זכרון, דא זאגט מען יעלה ויבוא, אה, על פי שיטת הרמב"ם. און אונזער... איך מיין אז אונז זאגן נישט, איך געדענק נישט. אונז זאגן יא, יעלה ויבוא בעטן מיר אויף זכרון. יעלה זכרונינו, דאס איז די גאנצע יעלה ויבוא. איך מיין אז יעלה ויבוא איז אריגינעל פון ברכת זכרונות, מ'האט עס שפעטער געלייגט איבעראל. ס'איז גראדע א גוטע שטיקל.

חתימת ברכת זכרונות: עקידת יצחק

און נאכדעם זאגט מען אזוי, **"זכרנו בזכרון טוב לפניך"**, דא הייבט זיך אן אזויווי א נייע שטיקל אזוי. **"ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם"**, געדענק אונז מיט גוטע וועג. געדענקן די ברית חסד, די שבועה וואס דו האסט צוגעזאגט פאר אברהם אבינו. וואס מיינט שבועה קדומה? וואס דו האסט אים געגעבן אזא מורמל אדורך? וואס דאס מיינט? איך ווייס נישט.

וזכור לנו עקידה וואס ער האט אויפגעגעבן יצחק על גבי המזבח לכבוש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, און אזוי ווי אברהם אבינו איז כובש געווען זיין רחמנות צו טון דיין רצון, אזוי זאל אונז אויך אונזער רצון, זאל כובש זיין דיין כעס, ותגול על רחמיך על מדותיך.

דער יסוד פון כיבוש המידות

דאס הייסט, א גמרא זאגט, אז עס קומט צו חינוך איז דא בעצם אביסל מדת הדין, זאל די רחמים אביסל כובש זיין. אויך אברהם אבינו, עס איז אים געקומען צו ליב האבן יצחק, האט ער געוואוסט א וועג, א מענטש קען האבן צוויי מידות, און ווען ער וויל טון פארקערט, יא, אברהם האט באהאלטן זיין מדת הרחמים לעשות רצונך, און די... ס'איז נישט, די משל שטימט נישט מיט רחמים, מיט דין שטימט עס בעסער מיט דעם אז ער קען כובש זיין איין מידה די צווייטע.

דאס הייסט, ער קען זאגן, איך בין מודה אז ס'איז ביז גאר א מדת הדין, און איך בין שולדיג, אבער גיי מיט רחמים. אזוי ווי אברהם אבינו ווען ער איז געגאנגען שחט'ן יצחק, האט ער גזאגט, איך האב נישט ליב יצחק? איך האב אים ליב, אבער ס'איז דא עפעס וויכטיגער. אזוי אויך אונז זענען אפשר נישט ראוי, אבער וויכטיג איז דא אהבתך פאר אברהם אבינו, איז דא רחמנות, דאס נהג מדת הרחמים, ווען אלץ איז נהג מדת הדין. דאס הייסט, אונז זענען מודה אז ס'איז דא צוויי מידות, ביי אונז מאך מדת הרחמים.

חידוש: זכות העקידה איז די אנהייב, נישט די ענדע

ס'איז זייער גוט, אסאך מאל ווען מען רעדט מיט מענטשן אויך, דארף מען וויסן דעם יסוד. איך מיין דארטן אליין איז געווען עפעס אזוי סארט, ווען דער אייבערשטער זאגט גיי זיין מקריב את יצחק, איז עס עפעס אן ענין פון דין. און ווען דער אייבערשטער וואלט ווען נישט צוריקגעצויגן, און ס'איז געווען א מלאך שיין פון די שמים און אברהם הרג'עט אים, וואלט ווען געווען דאס א מעשה פון דין, ס'וואלט געווען א קללה פאר כלל ישראל. אין די מינוט מיט'ן זאגן **"אל תשלח ידך אל הנער"** איז געווען עפעס א "יגולו רחמיך על מדותיך", אז די זכות העקידה איז די אנהייב פון די מעשה, נישט די ענדע. איך מיין דארטן אליין איז געווען א כיבוש רחמיו על כעסו, אדער רחמיו על מדותיו.

און נאכדעם, נישט נאר "במדת רחמיך", נאר **"ויושב אפך מעמך ישראל ומעירך ומנחלתך"**. דאס איז בעצם דער פסוק וואס ער ברענגט דא, דער פסוק פאר דער פסוק וואס ער גייט ברענגען, ווייל ס'שטייט **"וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק"**, דאס איז "ומנחלתך", און זיי זענען מקיים, דאס האט ער צוגעזאגט על ידי משה **"וזכרתי להם ברית ראשונים"**, וואס דאס איז דער נעקסטער פסוק אין די תוכחה, אין בחוקותי, **"וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלקים אני ה'"**.

סיום ברכת זכרונות

און בפרטות, מ'איז ממשיך, די ענין פון זכרונות, דער אייבערשטער געדענקט אלע נסכחות, קיין שכחה לפני כסא כבודך, ווי מ'האט געזאגט היינט מאל, און וועט דער אייבערשטער געדענקען עקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור, אה, **"זוכר הברית"**. דארף מען שטיין נאכאמאל **"להיות להם לאלקים"**? מ'דארף עס זאגן נאכאמאל?

ברכת שופרות: אתה נגלית בענן כבודך

און נאכדעם קומט די דריטע ברכה, נאכדעם גייען מיר סטאפן די שיעור, ס'איז שוין כמעט א שעה. די דריטע ברכה איז אויך א הכנה פאר שבועות, יא. ברכה שלישית, די ברכה פון וואס מ'רופט שופרות, הייבט מען אן מיט די שופרות פון מעמד הר סיני.

"אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך לדבר עמם, מן השמים השמעתם קולך". אינטערעסאנט, ס'שטייט **"וירד ה' על הר סיני באש"**, דער אייבערשטער איז אראפגעקומען, אבער מ'האט עס געהערט פון אויבן, מ'האט עס געהערט פון זייער הויעך, מ'האט עס געהערט מן השמים. ס'איז דא פסוקים וואס שטייט מן השמים השמעת את קולך, ועל הארץ הראך את אשו הגדולה.

"נגלית עליהם בערפלי טוהר". וואס הייסט בערפלי טוהר? ס'האט צו טון אפשר מיט די קולות און די ברקים און די אורות וואס איז געווען דארטן. א ערפל, וואס הייסט א ערפל? אה, ערפל, בערפלי טוהר. איך מיין אז ערפל איז נישט טוהר, ערפל מיינט ריינקייט, טהרה של יופי. ס'איז געווען א ערפל, אבער ס'איז אויך געווען טוהר.

יא, **"גם כל העולם כולו חל מפניך ובריות בראשית חרדו ממך"**. וגלותך מלכנו על הר סיני ללמד לעמך תורה ומצוות, דורך משה רבינו, יא, ותשמיעם את קולך... וואס? יא יא, ותשמיעם את קולך ללמד, ס'איז דאך ללמד, וואס די אלע וואלטן געזאגט, ללמד, שפעטער איז געווארן א בקשה פון משה, אמת, ותשמיעם את קולך ללמד...

שופרות — ברכה שלישית פון מוסף ראש השנה

הקדמה — מעמד הר סיני

יא, גם כל העולם כולו יחלו פניך, ברית בראשית חרדת ממך, וגלותך מלכנו על הר סיני ללמד לעמך תורה ומצוות, דורך משה רבינו, יא, ותשמיענו את קולך.

וואס? יא יא. ותשמיענו את קולך, ווייסט, ווען אנגעהויבן זאגן "ונגשנו ללמד", שפעטער איז געווארן עפעס א בקשה פון משה אמת, **ותשמיענו את קולך, ודברי קדשך מלהבות אש,** מלהב ואש, **בקולות וברקים עלינו גלית, ובקול שופר עלינו הופעת.** שוין, האבן מיר דא דערמאנט שוין שופר יעצט.

דאס איז א הקדמה פאר די ערשטע פסוק.

פסוקים פון תורה — מעמד הר סיני

ככתוב בתורתך, ככתוב בתורתך, "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה".

וכתיב, "ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יעננו בקול".

אויך האט דער זעלבער מעמד הר סיני.

וכתיב, די אלע דריי פסוקים פון די תורה זענען פון מעמד הר סיני, **"וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק".**

פסוקים פון כתובים — שופר פון הלל ושבח

ובדברי קדשך כתוב לאמר, דריי פסוקים אין תהלים, מיין איך, וואס זענען אנדערע סארט קול שופר, ס'זענען דאך סארטן קול שופר וואס קול שופר איז מיועד צו דאנקען דעם אייבערשטן. יא? אזוי מיין איך.

ובדברי קדשך כתוב לאמר, "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר". דאס הייסט, דער אייבערשטער'ס כבוד קומט ארויף בתרועה, יא? ה' בקול שופר.

וכתיב, "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'".

וכתיב, "הללו א-ל בקדשו", און איינע פון די פסוקים איז **"הללוהו בתקע שופר".** אה, די הללוהו, מ'זאגט די גאנצע קאפיטל.

פסוקים פון נביאים — שופר פון גאולה

און יעצט דריי פסוקים פון די נביאים, **"ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר"**, אלעמאל דא זאגט ער נאמר, אה, די ערשטע שטייט נאמר. **"כל יושבי תבל ושוכני ארץ"**, אלעמאל ביי די נביאים שרייבט ער נאמר, און ובדברי קדשך כתוב, ווייל די נביאים זאגן, על ידי עבדיך הנביאים, אה, דא שטייט "ככתוב לאמר". טאקע פאר מלכיות. און דער ערשטער ביי מלכיות, "וכל דברי דבריך ונביאיך נאמר". איך מיין אז ביי די נביאים דארף קומען "נאמר". אפשר איז דא א טעות? וואס שטייט דא "ככתוב לאמר"? נאר ביי די ערשטע שטייט "ככתוב לאמר". אבער אויך ביי דברי קדשיך שטייט "ככתוב לאמר". נישט קיין חילוק.

"כל יושבי תבל ושוכני ארץ כנשא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו".

וואס שטייט נאכדעם? און וואס זאל מען דאנקען דעם אייבערשטן? וואס איז די ענין? ניין, ניין, אונז זענען, ס'רעדט זיך נישט פון סתם התגלות פון אייבערשטן. די כבוד פון אייבערשטן קומט מיט שופר. אזויווי ביי מעמד הר סיני. יא.

"וכתיב ויהי ביום ההוא", די גאולה אויך גייט האבן מיט א קול שופר. **"ויהי ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים".**

"ונאמר וכתיב ה' עליהם יראה", אויך ביי די גאולה, **"ויצא כברק חצו"**. דער אייבערשטער גייט קומען מיט א גילוי פון אזויווי ענליך צו מתן תורה, "כברק חצו", אזויווי א לייטנינג. דער רמז איז אויך ענליך צו מעמד הר סיני. עפעס א גילוי כבוד ה' קומט מיט א קולות וברקים, מיט א קול שופר. יא. **"ויצא כברק חצו וה' אלקים בשופר יתקע והלך בסערות תימן. ה' צבאות יגן עליהם".**

און דא ענדיגן אונז **"כי אין תוגה לעמך ישראל לעמך בשלומך"**. און מ'ענדיגט מיט די תפילה.

תפילה פון קיבוץ גליות

"תקע בשופר גדול לחירותנו ושא נס לקבץ גליותינו". צו מ'זאל צוזאמזאמלען די גליות. **"וקרב פזורנו מבין הגוים"**. דאס איז אלעס די תפילה פון מוסף, פון... "תקע בשופר גדול" איז די תפילה פון תקע, פון קיבוץ גליות פון י"ח.

די ערשטע "וקרב פזורנו", איך מיין אז דער חתם סופר האט געהאט "וקרב פזורנו". און איך מיין אז דער רמ"א האט געהאט "וקרב פזורנו". **"והביאנו לציון עירך ברינה"**. איך דענק נישט. אפשר יא, איך דענק נישט. יא. ער האט יא געהאט. קרוב, **"וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ"**, **"והוליכנו קוממיות לארצנו"**. אוקיי.

"והביאנו לציון עירך ברינה, ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם, ושם נעשה לפניך כמצוות עלינו בתורתך על ידי משה עבדך", צו טון די מצווה פון שופר **"ביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזיכרון לפני אלוקיכם אני ה' אלוקיכם".**

דא שטייט נישט שופר, אבער עס שטייט חצוצרות, דער זעלבער געדאנק, תקיעה תקיעה לכבוד היום טוב צוזאמען מיט די קרבנות.

חתימת הברכה — "כי שומע קול שופר אתה"

"כי שומע קול שופר אתה ומאזין תרועה ואין דומה לך".

דא האלט מען שוין נאך די פסוקים, אבער דער ענין איז, אז... דאס איז א פסוק דא, עס ענדיגט זיך מיט א פסוק, שור, "שופר וזיכרון", אוקיי, עס ענדיגט זיך מיט נאך א פסוק, יא, עס ענדיגט זיך מיט נאך א פסוק ביי מלכויות. ניין, נישט ממש דא. אבער דא ענדיגט זיך ממש דער פסוק ביי דעם סיום הברכה.

"כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך".

"כי אתה שומע קול שופר", אינטערסאנט, **"ומאזין תרועה ואין דומה לך"**. קיינער איז נישט אזוי גוט אויסצוהערן ווי אידן מאכן תרועה אזוי ווי דער אייבערשטער, ווייל קיינער פארשטייט נישט, מען גיט א בלאז: "טו טו טרו", איינער פארשטייט? דער אייבערשטער פארשטייט.

דיסקוסיע: "מעולם" און "היום"

"כי שומע קול שופר אתה מעולם", איז אינטערסאנט, ווייל "מעולם" זעען מיר אונז דער אייבערשטער קומען מיט קול שופר, אדער ווי עס שטייט ביי מעמד הר סיני. אבער ווי זעען מיר אונז אז די אידן שרייען צום אייבערשטער מיט א קול שופר? דאס זעט מען שוין שפעטער, אין דעם פסוק. גוט, אבער עס איז נישט "מעולם". "מעולם" איז די ספעציעלע פון משה רבינו אין הר סיני. "מעולם" איז געווענליך מיינט אזוי ווי "לנצח", אזוי ווי... נו, "מעולם".

"מעולם", פון ווען מיר שרייען... עס איז א גוטע שאלה, איינער ווייסט? אדער עס שטייט ערגעץ אז אדם הראשון האט שוין געבלאזן מיט א שופר אדער וואס? ווייס נישט.

"ומאזין תרועה ואין דומה לך". חוסן השם שמיא קול תרועת עמך ישראל היום ברחמים.

דער אייבערשטער הערט דאך אלעמאל, און די זעלבע וואס איז "מעולם" הערט "היינט", "מעולם" "היינט", יא, דא דעם "היום" קומט דא אריין, יא. עס שטימט נישט, ווייל דאס איז מעין החתימה, דער סיום דארף יא זיין די זעלבע אידיע וואס שטייט אין די חתימה, סאו איך ווייס נישט.

וואס הייסט? איך בין נישט מסכים מיט דעם טייטש אז "מעולם" מיינט "קיין היינט", ווייל דא געווענליך די חתימה גייט "ווייל אזוי איז", "ברוך אתה ה' אז אזוי איז", סאו סתם "מעולם" איז פשוט וואס עס פאסט נישט צו זאגן אז דער אייבערשטער הערט נאר היינט.

דער אייבערשטער הערט אלעמאל אויס, אונזער תפילה איז אויף היינט, אבער דער אייבערשטער אלעמאל "שומע קול שופר". יא. "לעולם" איז דאך אזוי, אלעס ביים אייבערשטן איז אלעמאל, איך מיין, ביים אייבערשטן איז דאך נישט קיין מגבל זמן.

יא, יא.

"היום הרת עולם"

"היום הרת עולם", נאכאמאל די זעלבע זאך, **"היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים אם כעבדים, אם כבנים רחמינו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא לאור משפטינו קדוש".**

א גוטע וואך, א גוט יאר, א כתיבה וחתימה טובה, א הייליגן יום טוב, און זאל מען האבן א פרייליכן יום טוב, א גוטע נאכט, א גוטע וואך, און באלד קומט דער נעקסטער שיעור, קומט יום כיפור.

Generated by Shiur Upload Automation